

ÉLELET

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Emléktáblát kapott Veszprémben Schweitzer József

Születésének 102. évfordulója alkalmából emléktáblát avattak dr. Schweitzer József egykori országos főrabbi tiszteletére a belvárosban, a valamikori zsidó udvar kapujánál. Az ünnepségen jelen volt Schweitzer József családja és dr. Verő Tamás budai és veszprémi főrabbi is.

Az ünnepségen Porga Gyula, Veszprém polgármestere emlékező beszédében úgy fogalmazott, dr.

dó értékek széles körű megismertetésében.

Dr. Schweitzer József anyai nagypapja, Hoffer Armin szentesi és veszprémi rabbi volt, de 1928 és 1941 között a budapesti Hegedűs (akkor Csáky) utcai zsinagóga rabbjaként, 1927 és 1941 között az Országos Rabbiképző Intézet professzoraként is működött. Schweitzer József iskoláit már Budapesten végezte. A második világháború ide-

Rabbiként végzett munkája, közösségépítő és közéleti tevékenysége mellett kiemelkedőek a magyarországi zsidóság helytörténeti vonatkozásainak kutatásai is, amelyeket a Blau Lajos és Scheiber Sándor által kitűzött célt szem előtt tartva végzett. Ezek között is különösen figyelemre méltó az 1966-ban megjelent, a pécsi hitközség történetét feldolgozó monográfiája (A Pécsi Izraelita Hitközség története, MIOK). A Tolna megyei zsidókról szóló, 1981-ben megjelent könyvet (A Tolna megyei zsidók története 1867-ig, MIOK) Szilágyi Mihállyal közösen jegyezte. A válogatott tanulmányait és esszéit összefoglaló „Uram, nyisd meg ajkamat” kötetet 2007-ben adta ki az Universitas Kiadó.

Schweitzer József a zsidó és a nem zsidó közönséget egyaránt képes volt megszólítani, és prédikációiban, heftizakasz-magyarázataiban és egyéb beszédeiben a vallási-halachikus hivatkozások mellett rendszeresen idézte a magyar és a világirodalom alkotásait, továbbá utalásokat tett történelmi eseményekre, ezzel is nagy elődjeihez méltón képviselve a neológ magyar rabbi ideálját.

Sírja a Kozma utcai zsidó temetőben található.

(vehir.hu, mazihsiz.hu)

Schweitzer József tanúja és tanúságtévője volt a magyarországi zsidóság újjászületésének, elévülhetetlen érdemei okán pedig nyugodtan lehet rá úgy is tekinteni, mint a zsidó reneszánsz magyarországi profétájára.

A polgármester felidézte, hogy a főrabbi tiszteletére tavaly emlékfát állítottak, most pedig, születésének 102. évfordulóján, már egy emléktábla is őrzi a nagyságát. Porga Gyula reméli, hogy ez a tábla találkozáspontja lesz a zsidó, a nem zsidó és a világi embereknek, hiszen Schweitzer József a tevékenységével az egyetemes kultúrát és emberséget is hirdette.

Az ünnepségen jelen voltak a Schweitzer család tagjai is, akik közül a legfiatalabb generáció képviselőjeként az unoka, Schweitzer Péter a nagypapjára úgy emlékezett, mint aki mindig a nyugalmat árasztotta. Sohasem kapkodott, megfontoltan cselekedett, szerette, ha segíthet és ha segítenek neki.

Az emléktábla avatóimáját Schweitzer József egykori tanítványa, dr. Verő Tamás veszprémi és budai főrabbi tartotta.

Az ünnepség zárásaként a veszprémi hitközség jelen lévő tagjai, valamint Schweitzer József tisztelői koszorúkat és kavicsokat helyeztek el a tábla mellett.

Dr. Schweitzer József, a magyar neológ rabbi egyik legnagyobb képviselője 1922. október 13-án született Veszprémben és 2015-ben hunyt el Budapesten. Személyisége és több évtizedes, rabbiként végzett szolgálata nemcsak a zsidó közösségekben tette ismertté és vívott ki számára tiszteletet, hanem a magyar vallási és közéletben is. Felbecsülhetetlen érdemei voltak a vallásközi párbeszéd előmozdításában és a zsi-

jén rabbihallgatóként munkaszolgálatra hívták be, de megszökött, és Budapesten bujkálva élte túl a soá szörnyűségeit, édesapja viszont elpusztult Auschwitzban. A Budapesti Tudományegyetemen sémi nyelvészetet, ókori keleti történelmet és szociológiát tanult. A háború után, 1946-ban szerezte meg bölcsészdoktori diplomáját, majd 1947-ben avatták rabbivá. Pécsi főrabbiaként 1948–81 között újjászervezte a vallási és közösségi életet, a Talmud-Tórárt, az oktatást, s ezzel az ország zsidó életének újjáélesztésében is jelentős szerepet játszott. Pécsi éveit után Budapesten először a Vasvári Pál utcai, azután a Hegedűs Gyula utcai zsinagóga rabbija lett. 1964-től oktatott az Országos Rabbiképző Intézetben, melynek 1985 és 2000 között igazgatója is volt. 1994-től 2000-ig töltötte be az országos főrabbi tisztét. A Károli Gáspár Református Egyetem, az OR-ZSE, a New York-i Jewish Theological Seminary díszdoktorává választotta, az ELTE pedig címzetes egyetemi tanárná nevezte ki. Veszprém és Budapest díszpolgára volt, kitüntették – többek között – a pécsi Pro Civitate Emlékéremmel és a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével, Széchenyi-díjjal, valamint a francia Becsületrenddel is.

Különösen nagy szerepet játszott a vallásközi párbeszédben és a zsidó értékek közvetítésében. Ennek a magas színvonalú ismeretterjesztő munkának kiemelkedő példája és egyúttal a keresztény–zsidó párbeszéd egyik legnagyobb hatású, országos figyelmet kiváltó programja is a nevéhez fűződött. 2003-ban dr. Erdő Péter esztergom-budapesti prímás érsekkel közösen tartották a Mindentudás Egyetemének egyik előadását, melyet a televízió is közvetített. 2006-ban „Hit, erkölcs, tudomány” címen megjelent a dr. Erdő Péterrel, valamint az MTA akkori elnökével, dr. Vizi E. Szilveszterrel folytatott beszélgetéseit tartalmazó kötet. Az előadás, a tévéfelvétel és a könyv egyaránt nagy közönségsikert aratott.

Orbán Viktor a Mazsihisz elnökével tárgyalt

Orbán Viktor miniszterelnök a Karmelita kolostorban tárgyalt prof. dr. Grósz Andorral, a Mazsihisz elnökével. Áttekintették a magyarországi zsidó közösség mindennapjait érintő problémákat, és megbeszéltek a konkrét megoldási lehetőségeket, illetve a kormány lehetőségeit a közösség további támogatására. Szó esett többek között a Mazsihisz Szeretkórház és az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem további fejlesztéséről, valamint egyéb infrastrukturális felújításokról is. Emellett a miniszterelnök és a Mazsihisz elnöke áttekintette a magyar–izraeli kapcsolatokat is.

Elhangzott: a magyarországi zsidóság nagyra értékeli, ahogyan a kormány Izrael és a zsidó nép irányában viselkedik, valamint hogy Magyarországon nyugalom és béke van, minden felekezet és népcsoport tagjai biztonságban élhetnek.

Grósz Andor: Az emberi gonoszság soha nem írhatja felül az isteni akaratot

A 2023. október 7-i terrortámadás áldozatait, köztük külön a 25 éves May Naim tiszteletére állítottak táblát Szentendrén, a Szántó Emlék- és Zsidó Imaházban. A Mazsihisz és a Szentendrei Zsidó Hitközség közös rendezvényére eljött a brutális tömeggyilkosság áldozatául esett lány édesanyja és nagypapja is.

Tavaly október 7-én a gázai határvonal közeli települések mellett a Supernova Sukkot Gathering elnevezésű fesztivál résztvevőire is rátörték a Hamász terroristái. A támadás során összesen 364 embert mészároltak le, közülük May Naimot, akinek feldarabolt, meggyalázott holttestét édesanyjának kellett azonosítani. A családdhoz régi és mély barátság fűzi Szántó András, a szentendrei hitközség elnökét, aki most ezzel a táblaavatással kívánt örök emléket állítani a lánynak és az összes áldozatnak.

Az alábbiakban dr. Grósz Andornak, a Mazsihisz elnökének beszédéből idézzük:

Egy éve próbáljuk feldolgozni a veszteséget, a szüleik szeme láttára meggyilkolt csecsemők halálát, a nők megbecstelenítését, az aggyastyánok lemészárlását. Egy éve borították lángba a Közel-Keletet az elvetemült gonosztevők, ezek halálát, százezrek szenvedését okozva. Gyilkos dühvel estek neki a civileknek, a fiataloknak és az időseknek, a katonalányoknak és katonafiúknak. Megtört szívű szülőket hagytak maguk után...

Habár tudván tudjuk, hogy az Örök-kevaló velünk van a megpróbáltatásainkban, mégis szívét tépő visszagondolni arra a feketénél is feketébb napra, amikor az Izraelt ért támadás bekövetkezett. Testvéreink életét esztelen erőszak oltotta ki, mielőtt beteljesíthették volna álmaikat, kibontakozhattak volna tehetségüket, felnevelték volna gyermekeiket, vagy láthatták volna felcseperedni unokáikat. Miért? Miért történhetett meg mindez? Ez a kérdés tódul fel minden emberben.

A megemlékezés zárásaként Anat Sharf Maimnak, a meggyilkolt lány édesanyjának szívéhez szóló vallomását hallhattuk:

„Régen a jövőbe tekintettem, és mindenféle dolgokat terveztem el, hogy miket fogunk majd csinálni, hogyan fogunk majd együtt élni. De október 7-e óta a múltban élek. Hogy mennyi időt nem töltöttünk együtt, milyen régen nem láttalak, milyen régen nem vitatkoztunk már... És arra gondolok, hogy hozzám szólj: Apa, anya, várjatok! Nyugodjatok meg, és lépjetek tovább, folytassátok tovább az életeteket, építsétek a jövőt, építsétek a jövőtöket nélküllem!

A megrendítő szavak után dr. Verő Tamás főrabbi mondott imát, majd Gerendás Péter zeneszerző, előadóművész tolmácsolásában hallhattuk a Hatikávé, az izraeli himnusz, végezetül pedig a Sabbath-sung Klezmer Bandnek az október hetedikéi terrortámadás évfordulójára készült nagyzenekari művét vetítették le.

Szenes Hannára emlékeztek Nagykőrösön

A Holokauszt 80 program keretében a magyar kormány és a Mazsók támogatásával mutatták be a Nagykőrösi Arany János Kulturális Központban a Sabbathsong együttes Percek tánca című produkcióját.

Ez a kiváló musical harmonikusan tekint át Szenes Hanna életét, mutatja be azt, hogyan vált egy budapesti református gimnáziumba járó, zsidó lányból a cionizmus lelkes támogatója, hogyan alijázott a Szentföldre, és hogyan tért vissza brit ejtőernyős katonatisztként Magyarországra, hogy harcoljon a német megszállók, a zsidó nép életére törő gyilkosok ellen, s hogyan végeztek ki a magyar hatóságok.

A musical műfajából adódóan nagyon sok zene és dal hangzik el, melyek szövegét túlnyomórészt azok a versek adják, amelyeket a hősnő írt magyarul és ivritül.

Az előadást közvetlenül megelőzőre nyitotta meg dr. Feldmájer Péter, a Mazsihisz Közép-magyarországi Területi Csoportjának elnöke a Szenes Hanna életét bemutató kiállítást, melyet a Mazsók bocsátott a hitközség rendelkezésére.

A színházterem zsúfolásig telt nézőterén, ahol egyetlen pótszék sem maradt üresen, a nézők könnyes szemmel követték végig Hanna életét és tragikus sorsának beteljesedését.

Az előadás végén felhangzó, szűnni nem akaró taps jelezte, hogy e csodás színdarab mondanivalója és a nagyszerű művészi teljesítmény mindenkit a lelke mélyéig meghatott.

Köszönet illeti a kulturális központ munkatársait, akik szorgos munkájukkal lehetővé tették e ragyogó esemény létrejöttét.

Dr. Feldmájer Péter megnyitóbeszéde (szerkesztett és rövidített változat)

Hölgyeim és uraim!

Az előbb hallott Szóló a kakas már című dal kifejezi a zsidóknak azt a hitét, amit azóta, hogy 2000 éve elpusztult a jeruzsálemi Szentély, vallanak, hogy akkor lesz majd itt a boldog jövő, ha újra felépül a Szentély. Ezt a vallásos zsidók újra és újra, nap mint nap elmondják az imájukban évszázadokon keresztül, és várták, hogy megtörténjen a csoda.

Aztán a 19. század végén megjelenik a modern cionizmus. Talán nem véletlen, hogy egy budapesti magyar ember volt az, aki ezt igazából megalapította, Herzl Tivadar, héber nevén Zeév Herzl. Ő és társai azok, akik azt mondják, hogy nem kell várni a csodára, nem kell arra várni, hogy majd csak történik valami, hanem tenni kell azért, hogy felépüljön a modern Izrael, az önálló zsidó állam, hogy felépüljön majd egyszer újból a Szentély. Közéjük tartoztak magyar fiatalok is, olyan gyerekek, akik akkor születtek, amikor az ősi héber imanyelv már megújult, és úgy határoztak, hogy ezentúl ezen a nyelven fognak beszélni, otthagyják a szüleit, és elmennek őseik földjére, az akkori Palesztinába. (Angol mandátum volt, mondják ezt így szépen, magyarul ez úgy nézett ki, hogy amikor a törököket kiszorították az akkori Közel-Keletről, akkor az angolok és a franciák felosztották egymás közt a területet, és Palesztina, a későbbi Izrael, az angol uralom alá került.)

Közéjük tartozott Szenes Hanna is, aki Budapesten született, itt nőtt fel. Talán mindenki ismeri a vezetéknevét, aki itt ül közöttünk, hiszen hallottuk minden nap a Szenes nevet, mert mindig bementék, hogy a zenét vagy a szöveget Szenes Iván írta, akinek az unokahúga Szenes Anikó Hanna. Apja, az ő egész családja musicalszerző, dalszerző, versszerző volt, és beleivódik Hannába két dolog, egyrészt a zsidósága, a vágy, hogy egy új földön, új otthonban, egy új társadalomban felépítse az új zsidó államot, s beleivódik a költészet, a zeneszerzés, a művészet. Így amikor édesanyja tiltakozása ellenére – bármennyire fáj is a szíve – vé-

gül is elmegy a Szentföldre, itt hagyja a családját. Akkor, amikor elmegy, már nem sok idő van hátra, hogy minden magyarországi zsidó élete veszélybe kerüljön, hiszen már kitört a második világháború.

Ő ott kint egy kibucba lép be. Egy olyan közösségbe, amely a kommunisztikus elveket vallja. Ez nem azonos az akkor már létező szovjet kommunizmussal! Ők valóban mindent közösnek tekintenek, közösek a lakásaik, elosztják az ételüket, s nem úgy, hogy aki sokat dolgozik, az sok ételt kap, aki keveset, az kevesebbet. Nem, hanem mindenki egyenlően részesedik az akkor még tulajdonképpen a nyomor szintjén tengődő kibucokban, hiszen éppen hogy annyi ételmük van, hogy ki tudják húzni a következő évig, közös hálótermekben laknak, a gyerekeket nem a családban nevelik, hanem őket is közösen, bölcsődében, óvodában, iskolában, szóval minden közös. És persze közös a félelem, közös a harc, mert az ott lévő arab lakosság nem szeretne békében élni velük, hanem folyamatosan támadja őket, fegyveres harcok vannak, pogromok, tömegmészárlások.

Kevés idő telik el, és elemi erővel tör ki Szenes Hannából a családi hagyomány. Nekiáll azon az általa éppen megtanult nyelven, amely még csak 60-70 éve vette fel a modernitást magára, verseket írni, dalokat írni, ezeket ma már Izraelben minden iskolás gyerek tudja, tanítják az iskolákban, elterjedtek, mint nálunk nagyon sok népdal.

Szóval költő, szóval fiatal lány, szóval szerelmes, barátai vannak, és él boldogan mindaddig, amíg az Izrael földjén élő zsidók is meg nem tudják, hogy nem az történik, mint oly sokszor ezen a vidéken, hogy megtámadják a zsidó közösséget, és majd mint minden baj, ez is elmúlik, hanem egy terv született, amelynek célja az európai zsidóság teljes megsemmisítése, az európai zsidóság tökéletes kiirtása, ahogy mondják a náciok: a „végső megoldás”. Ezért úgy dönt, hogy ő ezt nem tűrheti, és feladja viszonylag békés és boldog életét, és jelentkezik a brit hadseregbe, hogy ő önkéntes akar lenni, önkéntesként akar harcolni. Nagyon sok helyet választhatna, hogy hova megy harcolni, mehetne a nyugati frontra, mehetne mint kiképzett tiszt Egyiptomba, Líbiába, ő azonban úgy dönt, hogy a legveszélyesebb helyre érkezik vissza, Magyarországra! Itt van a családja, itt vannak a rokonai, s ő tudja, hiszi, hogy valamit tud értük tenni.

A filmekben az ilyen mentőakciók mindig tökéletesen sikerülnek. Abban az időben nem túl gyakori, hogy valaki tud ejtőernyővel ugrani, Hanna azonban ezt is megtanulja, rendkívül ügyes, rendkívül tehetséges. Szóval ledobják őket ejtőernyővel, de nem az következik, mint a filmekben, hanem az ellenkezője. Sajnos ahogy átlépi a magyar határt, percek vagy órákon belül elfogja őket a helyi csendőrség, és Hannát folszállítják Budapestre, a Gestapo börtönébe, kihallgatásnak vetik alá és megkínózzák.

Ő nagyon ügyesen védekezik. Kérdezik tőle, hogy mit keres itt. Mire elmondja, hogy ő nem ellensége Magyarországnak. Ő nem Magyarország ellen akar harcolni, ő azért jött vissza angol egyenruhában, hogy megmentse

azokat a rokonait, akik Budapesten vannak.

Azt, hogy mennyire meggyőző és mennyire valóságos az, amit elmond, mennyire hihető, mutatja, hogy a Gestapo kínozza, de később nem végzik ki. Mindannyian tudjuk, hogy a Gestapo nem bánt kesztyűs kézzel senkivel, főleg nem zsidókkal, de valamiért úgy látják, hogy ez a nő egy hadifogoly, nem végzik ki, hanem átadják a magyar hatóságoknak, hogy folytassák le vele szemben az eljárást.

Tudjuk, milyen törvények voltak akkor. Háború volt, kemény világ, de voltak törvények, amiket általában a bíróságok betartottak. Általában – szörnyű kimondani – halálra ítélték embereket, de előbb tárgyalást tartottak, lehetett fellebbezni.

Szenes Hannának ezt az ő bírója nem adta meg. Az akkori gyilkos törvényeket is súlyosan megsértve, nem engedte meg, hogy fellebbezzen, semmit nem engedett meg, hanem egyszerűen kivégeztette. Egyszerűen agyonlövötte, hiába mondta neki mindenki, hogy ez nem egy törvényes eljárás.

Szenes Hanna azon hősök, azon magyar hősök, azon zsidó hősök, azon brit hősök közé tartozik, akiknek szerepe világitó fákljaként áll előttünk, de nemcsak előttünk, hanem az egész emberiség előtt. Az ő neve, az ő magatartása Izraelben is fogalom, személye példakép mindenkinek.

Szenes Hanna emlékezete nagyon sokáig el volt nyomva, csak annyit engedtek meg az 50-es években, hogy a Kozma utcai temetőből kihantolják, és a hamvait elvigyék Izraelbe, hogy ott újratemessék, de semmiféle intézmény, semmiféle szobor, tábla nem emlékeztetett rá, a nevét sem nagyon lehetett leírni az ateista uralom idején.

Most, a születésének 100. évfordulóján, szobrot avattunk a Széna téren, hiszen ott állt a fogház, ahol kivégezték, ahol most a Mammuth bevásárlóközpont van. Úgy mutatja a szobor őt, ahogy elfogták, a fején ejtőernyős sapkával. Úgy néz ránk, mint egy fiatal magyar zsidó lány, aki szeretett, aki művész volt, és ki tudja, mi lett volna belőle, ha nem gyilkolják meg.

Ezek a tablók erről mesélnek.

A Pustavámon kivégzett mártírok emlékére

A Rákoskeresztúri temető egyik tömegsírjában nyugszik 218 vértanú. Életükben az egészségügy közkatónái voltak, majd a társadalom kiteszítettjeivá lettek. Nagy bűnük volt: oly korban éltek e földön, mikor az ember úgy elaljasult, hogy önként, kéjjel ölt, nemcsak parancsra...

Tragikus haláluk története Vihar Béla dokumentumgyűjteményében maradt ránk (Sárga könyv. *Adatok a magyar zsidóság háborús szenvedéseiből, 1941–1945.* Hechaluc Kiadó, Budapest, 1945, 140–141. oldal, 22. sz. jegyzőkönyv; Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapesti Gyűjtemény).

Vihar Béla mezőcsáti tanító 1942 májusában munkaszolgálatosként került Kijevbe, majd Berdicsev és Sepetovka nevű helységeiben aknaszedést végzett. Ekkor ismerkedett meg néhány gyógyszerész és orvos bajtárral, akiket 1944-ben végeztek ki Pustavámon.

1943 júliusában került haza. A munka- és koncentrációs táborok poklát megjárva érte meg a második világháború végét. Hátralévő éveit budapesti lakosként az irodalomnak szentelte.

Idézet Vihar Béla mezőcsáti tanító és író Sárga könyv című dokumentumgyűjteményéből.

„22. jegyzőkönyv

1945. június 3-án dr. Sz. K. orvos, részben J. L. őrmester közlései alapján, elmondja a Bakonysárákány melletti Pustavám községben 1944. október 16-án az úgynevezett orvosszázad kivégzését.

1944 szeptemberében századunkat (létszám 168), mely főként orvosokból, gyógyszerészekből, kisebb számban mérnökökből állott, Jolsvárol Bakonysárákány, illetőleg Pustavámos nevű faluba vezényelték. E századot az illetékes katonai hatóságok meg akarták mindenképpen menteni. Vezetőnk, Kuruc alezredes, Trizsnyei százados, Plahi főhadnagy és Héczey főhadnagy, határozott jóindulattal és megértéssel kezelt bennünket, tudván azt, hogy a társadalom hasznos rétegét képviseljük. Tekintetbe vették azt is, hogy mindannyiunk lelke tele van fájdalommal elhurcolt családtagjaink után.

Október 15-e emlékezetes napján amikor Horthy proklamációja hozzánk is eljutott, természetesen belőlünk is kiváltotta az örömet és a lelkesedést. A fiúk letépték karszalagjaikat, boldogságukban egymást ölelték, és sokan sírtak a meghatódottságtól.

A major udvarán rögtönzött ünnepi beszédek, hazafias dalok hangzottak el, és Ady, József Attila verseit szavalták. Ki tudta még ekkor, ezen a dunántúli tanyán, e napsütéses októberi délelőttön, hogy most következnek éppen a leg-sötétebb idők...

Mi szerencsétlenek, annyi hosszú esztendő megaláztatása után, e pillanatokban újra embernek mertük érezni magunkat.

Valóban csak pillanatokra... A hangulat estére megváltozott...

A keret feltűzte szuronyait. Halálos csend és mély aggodalom ülte meg a tábort. A volksbundista legények egyike pedig bekialtott a kerítésen: „Zsidók, most fizettek örömtőkért!” Ezzel kerékpárjára ült, és mint később megtudtuk, jelentést tett a Székesfehérváron állomásozó SS-alakulatnak, hogy Pustavámon „zsidólázadás” tört ki. Ilyen körülmények között múlt el a nap...

Alakulatunk akkori vezetőjét, Tellmann hadnagyot megkértük, hogy vezényelje be a századot a bakonysárákányi központba. Ezt ő azzal utasította vissza, hogy ne adjunk neki tanácsot, ha baj lenne, majd ő helyt áll. E kijelentés azonban sokunkat nem nyugtatott meg, s így többen, köztük jómagam és Rosenblatt Károly orvostársam is, megszöktünk.

A továbbiakat már a fentnevezett törzsoficer elbeszélése alapján tudom.

Másnap a kora reggeli órákban egy fölfegyverzett SS-század vette körül az udvart. A táborban levőket felsoroztatták, majd kijelentették, hogy azonnal haditörvényszéket tartanak. Mindez természetesen német nyelven történt.

A falu népe a kerítés rácsain keresztül figyelte az eseményeket.

Félelmetes pillanatok voltak. Az elnöklő SS-tiszt lázadás büntetésében mondogta ki bűnösnek a századot. Az egész tárgyalás különben nem tartott tovább tíz percnél, és az ítélet rögtön halál volt.

Egyesek könyörögni kezdtek életükért – persze mit sem használt. Tízecs csoportokban kocsira rakták, majd a falu szélén lévő homokbányába vitték őket. Itt előzetesen meztelenre vetkőztették őket, majd tarkólövessel végeztek velük. Néhányan ezt nem várták be, és méreggel vagy ereik felvágásával vetettek véget életüknek.

Az áldozatok még a következő napon is temetetlenek voltak. Egy kirendelt ukrán alakulat ásott nekik harmadnapon sírt, és abba temették el a lemészárolt századot.

Az SS az áldozatok ruháit a helybeli Volksbund alakulat tagjai között osztotta szét.

Így pusztult el Felső-Magyarország orvos- és mérnöktársadalmának színe-java...”

Dr. Gáborján Aliz Katalin

Győri és környékbéli diákok kirándulása a cseh történelemben

Prága, Theresienstadt

A Zsidók Győri Gyökerei Közhasznú Alapítvány tanulmányi kirándulást szervezett középiskolás diákoknak, akik részt vettek egy áprilisi kiránduláson, a győri és környékbéli zsidóság történetével foglalkozó diákpályázaton.

A tanár kísérettel együtt közel 40 főt kitevő csapat megismerkedett Prága fő nevezetességeivel. Felkeresték a zsidóság történelmi emlékhelyeit: a 13. századi, kora gótikus, ma is működő Régi-Új Zsinagógát, melynek oldalfalain a 2023 októberében túsul ejtett, még életben lévő vagy brutálisan meggyilkolt izraeliek fényképei láthatók, a 16. században épített, ma a holokauszt áldozataira emlékező Pinkász-zsinagógát és az 1868-ban nyílt, mór stílusú

Spanyol Zsinagógát, amely a cseh zsidóság történetét bemutató kiállításnak ad otthont. A diákok meglátogatták a 15. századtól használt temetőt, ahol 12 ezer sírkő zsúfolódott össze, mert a zsidó közösség részére kijelölt hely szűkössége miatt az évszázadok során több rétegben kellett temetkezni.

Megrendülve szembesültek az „emberségesnek” hazudott theresienstadti gettóval, amit az SS Adolf Eichmann és emberei kíméletlen irányításával tranzitgettónak használt. Fennállása alatt közel 140 ezer zsidót deportáltak oda, és 1942–45 között 90 ezer személyt hurcoltak tovább haláltáborokba: Auschwitzba, Treblinkába és Sobiborba, valamint a balti államok

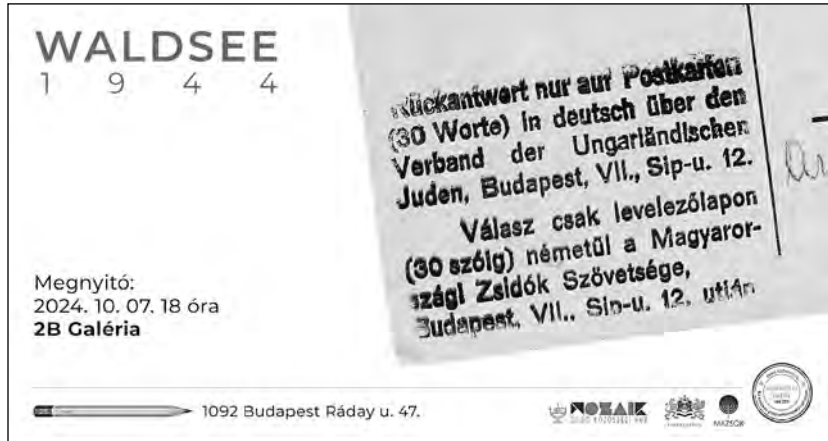
gettóiba, továbbá Lodzba, Minszkbe és Varsóba. A diákok végigjárták a Kis Erőd gyilkos helyszínét, ahol a jószágos Patyomkin falunak álcázott tranzitgettő a maga brutalitásában nyilvánult meg. Theresienstadt „egyedi, különös és sajátos” jellegének megértését Karsai László történetész helyszíni előadása nagyban elősegítette.

Győri, pannonhalmi és csomai technikumok és gimnáziumok 15–18 éves diákjainak és tanárainak alkalma nyíltott bepillantani a cseh történelemben, különös tekintettel a zsidó közösség sok évszázados helyi történetébe és a holokauszt csehországi borzalmaiba. Az utazás az emberek közötti tolerancia és megértés erősödését szolgálta.

Soha meg nem válaszolt levelezőlapok Auschwitzból

Waldsee 1944

A 2B Galéria (Bp. IX. ker., Ráday u. 47.) kiállítása a magyarországi holokauszt 80. évfordulója alkalmából a soában elpusztított 565.000 magyar zsidónak állít emléket. Kiindulópontja az Auschwitz-Birkenauban deportált magyar zsidók elpusztításához kapcsolódó egyik kevésbé ismert tény. A foglyokkal az SS lágerszemélyzete leveleket íratott, melyekben az otthon maradt, még deportálásra váró rokonokat, ismerősöket kellett megnyugtani az-

zal, hogy szerencsésen megérkeztek és jól érzik magukat. A feladás helyére, hogy a megtévesztés még tökéletesebb legyen, nem Auschwitzot, hanem egy másik települést, Waldsee-t kellett beírniuk. Az eredeti Waldsee-lapokból mára mindössze néhány maradt fenn, ezek múzeumok és levéltárak féltve őrzött dokumentumai.

A soha meg nem válaszolt 1944-es auschwitzi levelezőlapok a felkért művészek közreműködésével képeslappá változtak. A 2004-ben elindított projekt utazókiállítás formájában bejárta a világot. Néhány helyszín, ahol látható a kiállítás: Collegium Hungaricum – Berlin, Hebrew Union College – New York, Holocaust Museum – Florida, Fugard Theatre – Cape Town, Spertus Institute for Jewish Learning and Leadership – Chicago. A *Waldsee 1944* anyaga folyamatosan bővül, a 2B Galéria jelenlegi kiállításán a korábbi munkák mellett 42 új képeslap is látható.

A legutóbbi *Waldsee 1944* kiállításra írók és költők írták meg tábori levelezőlapjukat, idén pedig a vizuális alkotók mellett zeneszerzőket vontak be a közös emlékezésbe. Az Auschwitzból küldött lapok mára alig olvasható soraiban sűrűsödő dráma, a lassan elporladó papíron felvillanó emberi tragédiák lettek az elkészülő új zeneművek ihletői. A fennmaradt levelezőlapokból tudjuk, hogy a hatóságok felkínálták a címzetteknek a válaszadás lehetőségét, de a szöveg hosszúságát maximum 30 szóban határozták meg. Nem ismert, hogy ezek a válaszlevelek megérkeztek-e valaha is a lágerbe, és ha igen, volt-e még bárki, aki elolvassa őket. A felkért zeneszerzők – az 1944-es Waldsee-lapok terjedelmét figyelembe véve – az erre az alkalomra készülő alkotásait 3 perc hosszúságra korlátozták.

A kiállítás 2024. november 5-ig látható.

Auschwitzban emlékezett a magyar köztársasági elnök

A holokauszt áldozataira emlékezett Auschwitzban Sulyok Tamás köztársasági elnök, aki a náci német haláltábor helyén létesített emlékműumban tett látogatást.

A köztársasági elnök koszorút helyezett el az úgynevezett halálfallal előtt, amelynél több ezer embert lőttek agyon. Mécsest gyűjtött a holokauszt magyar áldozataira emlékezve az I-es táborban, majd a magyar nyelvű emléktáblánál a II-es táborban, Auschwitz-Birkenauban – írta az *MTI*.

A köztársasági elnök az auschwitzi emlékkönyvbe bejegyezte: „Eljöttem, mert egyszer el kell jönnie ide minden magyarnak, hogy lássa, mire képes az emberi gonoszság. Az itt elpusztított életet nem lehet feledni, és nem lehet pótolni. Nagy részük honfitársam volt, hozzánk tartozó. Bejárva a barakkokat érzem, nem elég a fájdalom vagy a szomorúság. Határozott elkötelezettségre van szükség a jó mellett és a gonosz ellen. Senkit sem engedhetünk többé elvenni tőlünk.”

Az auschwitzi múzeumot 1947-ben alapították a volt foglyok kezdeményezésére. A náci Németország eredetileg lengyel foglyok számára létesítette 1940-ben az Auschwitz I. koncentrációs táborát az általa megszállt lengyel területen, a birkenauai lágert két évvel később építették meg a közelében.

Az auschwitzi emlékműzeum szerint a tábor komplexumban fogva tartottak száma az 1,3 milliót is elérte, a haláltáborban meggyilkolt emberek száma legkevesebb 1,1 millió volt.

Auschwitzba 1944. május 15-től július 8-ig csaknem 440 ezer magyarországi zsidót deportáltak, ez lett megsemmisítésük fő színhelye. Az auschwitzi múzeum adatai szerint 325-330 ezer embert érkezésük után azonnal gázkamrában pusztítottak el, mintegy 25 ezer embert később gyilkoltak meg.

Sulyok Tamás köztársasági elnök Auschwitzban

Az jutott eszembe, Tomikám, hogy írjatok arról is, hogy sokan hazudoznak nekünk rólunk, élve maradt zsidókról. Jó pár éve volt, hogy erőt vettem magamon, és elrepültem a nagy hidegben Pestre. Még szerencse, hogy Bécsen keresztül, mert ott két napot eltöltve, felkészültem a Haifán nem tapasztalható, nálatok pedig szokásos januári zimankóra: vettem Klein Sala bácsi használt cuccokat kínáló butikjában egy panofixbundát. Sala bácsi, apu egykori barátja, adott hozzá gratísz egy pár hegymászó bakancsot is, ne fázzon a lábát, te jány mondással.

Így voltam öltözve a Dohány-zsinagóga mellett tartott emlékezéshez. Beszédet voltam, túlélő asszony is felolvasott. A harmadik szónok után már mehetnétem volt, én újat nem hallok, a fájdalom a gyászbeszédek nélkül is elkísér, míg élek, nem?

Mondhatni, hogy sokan voltunk, de minek is? Erre jöttem rá, mikor is egy közeli emberre lettem figyelmes, aki folyton beszélt a mellette állónak. Nagy kalapot viselt – gondolom, csak azon a napon, mert úgy állt rajta, mint tehéne a korona. Valami olyanokat mondogatott, hogy annak a bizonyos lovas tengerésznek köszönhetik a pesti zsidók, hogy megmentette őket, és sokan megmaradtak.

Kérdezem én – a kalapostól kellett volna, de nem tudtam volna megszólalni ilyen hazugságtól –, az neki mentés, hogy vidékről már vitték, vitték a százazretket vagonba zsúfolva, étlen-szomjan, élve, alig élve, vagy már holtan? Az volt a megmentés, az volt, hogy százazretket füstté váltak, vagy a szovjet hóban, fagyban, tífuszban pusztultak? Mire leállt az elhurcolás, addig már... Addig mit csináltak ott a Várban a hatalmasok? A miniszterek járták, parancsolták a gettókat, dicsekedtek, hogy milyen ripsz-ropsz működik a magyar hatalom, a szállítás, a zsidók eltüntetése. Aki megértőbb nálam, az nyilván azt mondja, a főmagyar megijedt, ha másként alakulna a háború vége, talán jól jön a vagonok lefékezése... Azt is tudjuk, hogy a vagonozás elcsúszott, de az üldözés – az nem. És akik itthon, jobban mondva itt maradtak? Azokat ki mentette? A lovas tengerészek biztosan nem.

Igaz, mi megmenekültünk. Apu a házunkat, elején a kis bolttal, még időben eladta a szomszédnak, a közeli laktanya nyugállományú őrmesterének. A velem egykorú fiának, Józsiának apu volt a keresztapja. Ilyen is volt. A ház árából lett apunak, anyunak és nekem új igazolvány, új név. Mi lettünk a Gosztynyi család: Géza, Margit a szülők, és én, Janka, Zsuzsanna. Három napig vonatoztunk Pestre, hogy a Hajós utcai „rokonokhoz” „költözzünk” – akiket nem találtunk, viszont a lakásukban lakó család – az egykori házfelügyelő – befogadott bennünket a cseleldsobába. Anyu, apu gyűrűi, nyakláncaink és valami idegen pénz cserélt gazdát, ezekből lakbér lett, bár a lakhatóságért és az új igazolványokért apu már fizetett.

Nem sokáig tartott a „vendéglátás”: Gosztynyi úr, egyre drágább és veszélyesebb az élet, nincs már kitartásunk, hogy itt laktassuk önöket, ha lebuknak, mi is bukunk, nem rekedtünk én tovább – mondta egy napon Szirák –, keressenek új szobát, mert lejárt a szívesség.

Maradtunk. Már állt a gettó, amikor egyenruhások jöttek értünk, kilökdöstelek hármunkat az utcára, se bőrdő, se semmi nélkül tereltek bennünket. Az egyik sarkon apu rám kiabált: fuss, ahogy csak bírsz, majd találkozzunk. Én futottam, a két egyenruhás ordított, de anyuékat nem hagyták egyedül, hogy utánam jöjjenek. Soha többé nem láttam őket. Én a gettóban folytattam. Egy ismeretlen idős házaspár segített rajtam. Ők egy hozzámm hasonló korú fiúval, az unokájukkal tengődtek a Klauzál téri házban, és még vagy húsz ember szorongott valaki egykori kétszobás lakásában.

Felszabadultunk, felszabadultunk, kiáltották a házban, a gangon, az utcán. Így lettem én anyátlan, apátlan

Megmentő?

árva, és soha más rokonom nem került elő. Az új rokonaim, Dezső bácsi és Lili néni magukhoz vettek. Vittek magukkal az egykori lakásukba, ami, láss csodát: lakatlan volt és üres. Dezső bácsi nem élte meg a nyarat. Lili néni és unokája, Péter lakótársa lettem. Hiába kerestem, hiába kerestem aput, anyut, nem sikerült róluk semmit megtudni.

Gimnazista lettem, Péter is. Ő mérnökre ment, én könyvelést tanultam. Kisfiam, Dezső ötvenkét évesen született. Lilike imádtam, nem engedte, hogy bölcsődébe vigyük. Dezső? Ha éjszaka pisilnie kellett, nem engem hívtak, még óvodás korában is azt mondogatta: Lilike, sürgősen ki kell mennem.

Hatvanegyben egy vidéki építkezéssel Péter nem jött haza, a harmadik emeleti állványozás letrája rosszul volt rögzítve. Lili mama két hónappal élte túl.

Fiam érettségizett, rögtön utána Dezső papa szakmáját tanulta: órást lett. Aztán ötvösnek is beiratkozott,

Még öt mondat

„Négy halálvonat ment Porlódról Auschwitzba és Ausztriába. A legtöbb porlódi persze egyáltalán nem tudta ezeknek a vonatoknak az úti célját. De aki tehetetlenül túri, hogy honfitársait brutális kegyetlenséggel, állapotok módjára hurcolják el, annak tiszta lelkiismerete aligha lehet. Hogy ezt ki hogyan beszélte meg magával, nem tudom. Horthy kormányzó például rumot vedelt.”

Forrás: Temesi Ferenc Kosuth- és József Attila-díjas író Por c. nagyregegye

csak ne vigyék el katonának. Megúsztam. Lett menyasszonya, akinek apja pártmunkás volt az órásknál. Nászajándéknak előzetesen azt kérte a majdani apóstól, hogy intézzen nekik egy háromnapos bécsi utat. Elutaztak. Nem jött vissza, csak Anikó. Sala bácsi protezsztálta a gyereket, így került Haifára. Kint a katonaság után órásság lett. Mostanra igazi seftmacher, van üzlete Haifán, Eilat-on, a Dizengoffon.

Hetvennyolc nyarán becsöngett hozzám egy magyarul alig tudó, szakállas pasi. Olyan rabbikinézetű volt. Előbb megjedtem, aztán mikor a Dezsőtől hozott levelet elolvastam, megnyugodtam: menjek én is Izraelbe, külddöt nekem mindenféle meghívót, utazási csekket, repülőjegyet – csak menjek, menjek utána. Ronen, aki viszi ezeket a papírokat, majd segít és mindent intéz az egykori haverival, Lackóval, akivel együtt járt a

Csanády utcai általánosba, és aki most ügyvéd a Majakovszkij utcában. Nem mondom végig, egy hónap múlva én is Haifán voltam. Néhány hónap múlva Ronen vastag borítékot hozott, német márka volt benne: Lackó ügyvéd elpasszolta az itt hagyott lakásomat, a bútorokat, amit még lehetett.

Évekig eszembe nem jutott Pestre jönni. Annyira jó volt a fiammal, a menyemmel, a három unokával. Ne nevesd ki, az unokákkal együtt tanultam meg ívritül. Ahogy az ő szökincsiük gyarapodott, az enyém is.

Kilencvenvalahányban aztán kíváncsi lettem Pestre, és a szülőfalumba is. Eljöttem, ahogy már mondtam, arra az emlékező ünnepre. Ahogy mondtam, nem esett jól, ahogy az a kalapos a közelemben beszélt. Ha nem érez együtt velünk, minek jött oda, közénk, akik..., és miért hazudik?

Másnap vonatra ültem, a szülőfalumba mentem. Jó, hogy vettem a bundát, mert szörnyű hideg volt a vonatkozás. Képzeld, még állt a mi házuk. És ki jött ki a kapuhoz? A kis Kenéz Józsi. Apja már nem élt. Ő velem egykorú volt, felismertük egymást. Kerestem a kertben a fát, amin annak idején együtt cseresznyéztünk. Az is megvolt. Elfogadtam a kávé, amit a felesége főzött. Panaszkodtak: a papa halála után nagy meglepetés érte őket: nem örökölhető a ház, mert nem a papa nevében van, hanem Csillag Salamon és neje, Koch Piroksa nevében. Apám és anyám nevében.

Nem meri bolygatni az ügyet, pedig Barossi ügyvéd nagyon biztatja, el tudná intézni az átírást, csak hát annyit kér, hogy szörnyű. Majd mi ketten elintézzük, mondtam. Náluk, vagyis a régi szobánkban aludtam, jobban mondva egy perccel sem aludtam, az ágy melletti ablakon besűrűdő éjszakai fények ismerősek voltak. Még a vissza-visszatérő kutyaugatások is.

A hivatalban megértő volt a bácsi, sőt emlékezett ránk, hisz ő is járt a boltunkba. Aztán jött a rémület: aszsonyom, az útlevelem ehhez nem elég. Átmegyünk a közjegyző asszonyhoz, ott nyilatkozatot ír alá, amiben igazolja, hogy szülei már nem élnek, ön tudomásul veszi, hogy Kenézék olyan hosszú ideje vannak az ingatlanban, hogy azt elbirtoklással megszerezték.

Fél év múlva kaptam levelet Magyarbó, hogy sikerült elérni, a Kenéz család lett a tulajdonos.

Elszámoltunk. Végül is az öreg Kenéz nélkül én... Azt hiszem, az a kalapos pasi egész biztosan nem segítene se nekem, se másnak.

Politzer Tamás

Slachta Margitra emlékeztek a Fiumei úti Sírkertben

Slachta Margit szerzetes nővért az Isten és a haza iránti megingathatatlan szeretete, a szolidaritás élethivatásként való megélése szilárd bástyává tette egy viharos korban – mondta *Semjén Zsolt* miniszterelnök-helyettes a Fiumei úti sírkertben tartott ünnepségen.

A miniszterelnök-helyettes a 140 éve született és 50 éve elhunyt Slachta Margit, a Szociális Testvérek Társasága alapítója, a magyar Országgyűlés első női képviselője síremlékének avatóján úgy fogalmazott, hogy Slachta Margit jelentősége nem mérhető csupán a realpolitika szemüvegén keresztül. A síremléket, amelyet *Zsigmond Attila* formatervező művész, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság elnökhelyettese tervezett, *Mohos Gábor* esztergom-budapesti segédpüspök áldotta meg.

Az ünnepségen részt vett *Mester Tamás* BZSH-elnök, Mazsihisz-alelnök is, fejet hajtva annak a Slachta Margitnak a síremléke előtt, aki a holokauszt idején többször is fellépett a zsidók érdekében, és akit a jeruzsálemi Jad Vasem Intézet 1969-ben ezért a Világ Igaza kitüntetésben részesített.

Jegyzet

Neológ volt a pesti gettó?

A közelmúltban avatták fel a Klauzál téri gettóemlékművet. A rendezvényen a néhány túlélőn kívül ott volt és felszólalt a főpolgármester, Erzsébetváros polgármestere, megjelentek a Mazsihisz és a BZSH elnökei, az ügyvezető igazgató, a Goldmark Kórus, a Madách-gimnázium énekkara, egy neológ főrabbi és sokan mások.

A meghívottak, ismétlem, a meghívottak közül mindössze két vallási csoport maradt távol: az ortodoxia és a chábád.

Az egyik vezető megjegyezte: A chábád miért jött volna el? Egyetlen egyet sem öltek meg közülük a pesti gettóban. Az ortodoxia távolmaradására nem volt magyarázata.

kápe

Miri Regev: Ez a világosság és a sötétség, a jó és a rossz harca

„Ez nem csak Izrael háborúja. Izrael jelenleg mindazokért az értékekért küzd, amelyeket a nyugati kultúra, a nyugati felvilágosult világ képvisel. Ez a világosság és a sötétség, a jó és a rossz harca” – fogalmazott Miri Regev, Izrael küllekedési minisztere és a biztonsági tanács tagja a II. Nemzetközi Izrael Melletti Csúcson (International Pro-Israel Summit) Budapesten.

A miniszter asszony kiemelte, fontosnak tartotta a részvételt annak ellenére is, hogy országáa háborúban áll. Beszült arról, hogy Magyarország az az európai ország, amely megértette az iszlám terrorizmus veszélyét, hogy ez nem csupán politikai konfliktus, hanem a terror háborúja a nyugati kultúra – a demokrácia, a vallásszabadság, az egyén szabadsága, a szólásszabadság – ellen.

Miri Regev hangsúlyozta, Izrael nem akar háborút, azt szeretné, hogy a területén mindenki békében élhessen és gyakorolhassa a vallását, de ha valaki megpróbálja elpusztítani az országot, annak egy olyan eltökélt ellenséggel kell szembenéznie, amely megvédi magát.

„Izrael 2023. október 7-e óta háborúban áll. A terroristák erőszakoltak, gyilkoltak, élve égették el embereket, fiatalokat raboltak el, akik nem akartak semmi mást, mint a szabadságot ünnepelni. A háború kezdete óta eltelt időben Izrael 154 túszt szabadított ki, ebből 117 embert élve sikerült hazajuttatni. Izrael elkötelezett, hogy addig folytatja az erőfeszítéseket, amíg minden túsza haza nem tér” – folytatta.

Elmondta, hogy arra kéri Magyarországot, támogassa annak az európai ajánlást, amely megváltoztatását, amely nem javasolja a légitársaságoknak, hogy Izraelbe indítsanak járatokat. Ez ügyben a WizzAir vezetőjével is egyeztetett. Különösen fontos lenne az ajánlás megvál-

Miri Regev és dr. Grósz Andor

toztatása most, amikor nagyon sok zsidó szeretne visszatérni az ünnepekre Izraelbe.

A miniszter véleménye szerint az antiszemitizmus új módja az áldozathibáztatás, Izrael hibáztatása a háborúért. Miri Regev Benjámín Netanjahu izraeli miniszterelnök nevében köszönetet mondott Magyarországnak a folyamatos és feltétel nélküli támogatásért, megköszönte a magyar kormányt, hogy megtiltja a Hamászt támogató tüntetéseket. Külön köszönetet mondott prof. dr. Grósz Andornak, a Mazsihisz elnökének és a magyar zsidóságának a diaszpórában végzett munkájáért, illetve Magyarország és Izrael kapcsolatának ápolásáért.

Bóka János európai uniós ügyekért felelős miniszter beszédében kifejtette: „A közel-keleti térség konfliktusai közvetlenül fenyegetik Európát is, ezért Izrael támogatása befektetés a saját biztonságunkba.”

Izrael Magyarország stratégiai partnere, ez a partnerség pedig kölcsönös tisztelet, mély történelmi, kulturális és emberi kapcsolatokon, egyre szélesedő gazdasági együttműködésen, közös értékeken és kölcsönös érdekeken alapul – mutatott rá a miniszter. Jó lenne, ha a kapcsolatok békés és stabil körülmények között erősödhetnének tovább – tette hozzá.

Mértéktelen az antiszemitizmus növekedése Európában

Mairead McGuinness, az Európai Bizottság pénzügyi szolgáltatásokért, pénzügyi stabilitásért és a tőkepiaci unióért felelős uniós biztosa az Európai Parlament plenáris ülésének az antiszemitizmus, valamint a gyűlöletbeszéd és a gyűlöletből elkövetett bűncselekmények európai problémáiról folytatott vitáján azt mondta, a közel-keleti konfliktus olyan mértékű antiszemitizmust idézett elő Európában, amelyre az EU létrehozása óta nem volt példa.

Fel kell lépni a gyűlölet-bűncselekményekkel szemben a zsidók és a muzulmánok mellett minden olyan csoport érdekében, amely hátrányos megkülönböztetéssel és gyűlölettel szembesül – jelentette ki.

Közölte: az antiszemitizmus erősödött, a gyűlöletbeszéd és a gyűlöletből elkövetett bűncselekmények egyre gyakoribbá váltak tavaly október óta Európában, miután a palesztin Hamász iszlámista terrorszervezet fegyveresei támadást intéztek Izrael ellen. A zsidóknak úgy a való életben, mint az online térben erőszakkal kell szembesülniük – tette hozzá.

„A szabadságunk nem feltétlen, a gyűlöletbeszéd nem fér bele a szólásszabadság kereteibe” – fogalmazott McGuinness, majd hozzátette: a büntetőjog eszközeivel kell fellépni az ilyen cselekedetek elkövetőivel szemben. Az antiszemitizmus mellett, hogy fenyegetést jelent a zsidókra nézve, veszélyezteteti a társadalom összetartását és elősegíti a radikalizálódást – hívta fel a figyelmet.

„Azt akarjuk, hogy a zsidó élet virágozzon, nem pedig azt, hogy a zsidóknak bujdosva kelljen élniük Európában” – tette hozzá beszédében az uniós biztos, aki szerint le kell állítani a vérontást a Gázai övezetben, azonnali tűzszünetre van szükség, a túszoikat pedig szabadon kell engedni. (MTI)

Fegyveres rendőr őrökdi a frankfurti zsinagóga közelében 2023 novemberében
Fotó: AP

Bóka János leszögezte, hogy a tavaly októberi „példátlan *terror támadás*” után Izrael most a „jogos önvédelemhez fűződő elidegeníthetetlen jogát gyakorolja”.

„Izraelnek és népének jogában áll biztonságban élni saját hazájában, és ez a jog nem korlátozható és nem köthető feltételekhez, de ez a jog kikényszeríthető” – fogalmazott a miniszter.

Bóka János úgy vélekedett, azok, akik el akarják törölni Izraelt a föld színéről, az európai zsidóságot is el akarják törölni. Felhívta a figyelmet, hogy az antiszemitizmus Európában nem a múlté, legyőzni pedig csak az élő európai zsidó hagyomány folytonosságának megőrzésével lehet. Ha Európa hagyja eltörölni évezredek zsidó örökségét, akkor Európa is elveszett – jelentette ki.

Bóka János szót arról is, hogy Magyarország az Európai Unió Tanácsának soros elnökeként is feladatának tekinti az antiszemitizmus elleni küzdelmet, amely az európai zsidó élet támogatásával és megismertetésével, valamint Európa zsidó örökségének védelmével lehetséges hatékonyan.

Magyarországon a zsidó élet és kultúra mély gyökerekkel rendelkezik, sokszínű, organikus fejlődik, a magyarság szerves része, és ezt az értéket szeretné Magyarország példaként Európa elé állítani – mondta a miniszter.

Szánthó Miklós, az Alapjogokért Központ főigazgatója szintén hangsúlyozta, hogy „Magyarország minden lehetséges nemzetközi fórumon kiáll Izrael mellett”.

Prof. dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke kifejtette: „Ne ártassuk magunkat. Izrael ezekben a hónapokban a létéért küzd. Ez a tízmillió lakost sem számláló ország körül van véve ellenséges érzelmek másfél milliárdos óceánjával. Amelynek többsége elvakult hitbuzgó. Amelynek többsége, ha tehetné, letörölné Izraelt a Föld térképéről és beletaszítaná a Földközi-tengerbe. Mindezt az Izrael által számtalanszor nyújtott békejobb ellenére.”

„Mi Magyarországon ebben az évben emlékezünk meg a holokauszt 80. évfordulójáról. 1944 tavaszán és nyarán közel félmillió embert deportáltak Auschwitzba, túlnyomó részüket vidékről. Olyan embereket, akik magyar állampolgárok voltak, magyar érzelmekkel. Összesen 6 millió európai zsidót gyilkoltak meg, mert akkor nem volt egy olyan ország, amely befogadta őket. **Izrael biztonsága a mi biztonságunk és a mi létünk garanciája**” – emelte ki a Mazsihisz elnöke.

„A zsidóság a holnap este beköszönő új zsinagógai évet, az 5785. esztendő várja. Olyan pillanat ez, amikor számot vetünk a múlttal, és felkészülünk a jövőre. Öngyűlöletet végzünk elveink, meggyőződéseink, céljaink és cselekedeteink terén is. Használjuk fel ezt az időszakot, és álljunk ki egymásért – zsidók és nem zsidók egyaránt, hogy az elkövetkező évünk valóban jobb legyen. És álljunk ki határozottan a létéért küzdő Izrael Állam mellett is. **Hozzon az új esztendő békét és biztonságot mindannyiunk számára!**” – zárta beszédét prof. dr. Grósz Andor.

Kihívás napja az Israel Sela Otthonban

A kihívás már onnantól kezdetét vette, hogy kora nyáron elkezdtük tervezni és előkészülni rá. Ugyanis a tavalyi tornatermi megvalósítást idén szabad levegősre szerettük volna cserélni, de a váratlanul beköszöntött óriási hőségek, majd a hirtelen jött őszi esőzések csak odázták a pillanatot. Már-már ott tartottunk, hogy az udvari kivitelezés kudarcra van ítélve.

Jobb híján bele is törődtünk megváltoztathatatlanba, és én békességet kötöttem azzal, hogy úgy lesz, ahogy lennie kell!

A megfelelő pillanat mintha csak erre várt volna, s ugyanúgy, mint a hőség vagy az esőzés, egyszeriben ott termett, s ha az ember felkészülten várja, akkor nincs az a gát, ami megakaszthatja. És a hangsúly inentől a „felkészülés” szóra tevődik.

A kollégáinkkal az egyes állomások feladatait már tavasszal megterveztük, és adtuk magunknak elegendő időt az eszközök, a menetlevelek és névre szóló oklevelek elkészítésére.

Persze a saját munka sosem okozott gondot, annál inkább az a jutalom vagy eszköz, ami már „zsebre” megy.

De olyan támogatóval, mint a WIZO Hungary Egyesület, amely már egy ideje éber figyelemmel kíséri az életünket, és ott terem, ahol szükség van rá, ez a teher mára már könnyűvé vált. Az eseményhez illő Sportszeletek és sok-

sok gyümölcs tette kerek egésszé a napot, amit már mindannyian olyan nagyon vártunk.

Szóval mire megérkezett a pillanat, már minden egyben volt ahhoz, hogy beleveüssük lakóinkat az izgalmas feladatokba, amelyekben élvezettel vezeték a labdát (lábbal, bottal, kézzel), ügyeskedtek célba dobásban, lánjárásban, megbirkóztak hosszú papírcsíkokkal, amelyeket fürgén a szék alá kellett gyűrt.

Az élet kihívás: tégy eleget neki!

Az élet álom: valósítsd meg!

Az élet játék: játszd!

Az élet szeretet: élvezd! – mondta egyszer egy bölcs.

Hát mi mindannyian így együtt eleget tettünk, megvalósítottunk, játszottunk egy jót, és nagyon élveztük!

Lovretics Gerti
fejlesztőpedagógus

Ros hásáná: 15,8 millióra tehető a világ zsidósága

Magyarország a tíz legnagyobb zsidó lakosságú ország között van a Szochnut által közölt adatok szerint.

A világ zsidó lakossága 15,8 millióra tehető ros hásáná, a zsidó újév előestéjén, írja a Times of Israel a Szochnut közleménye nyomán. Ez a népességszám mintegy 100 ezerrel magasabb, mint tavaly ilyenkor. Az éves jelentés a Jeruzsálemi Héber Egyetem demográfusának, Sergio Della Pergola professornak a kutatásain alapul, tudatja a *Kibic*.

A 15,8 millióból 7,3 millió zsidó Izraelben él, szemben a tavalyi 7,2 millióval. Az Izraelen kívül élő 8,5 millió zsidó közül a legnagyobb népességű központ az Egyesült Államok, ahol jelenleg 6,3 millió zsidó él, áll a közleményben. A fennmaradó 2,2 millió zsidó más országokban él, a legtöbben Franciaországban (438.500 fő) és Kanadában (400.000 fő).

Doron Almog, a Szochnut elnöke szerint a Hamász által október 7-én elkövetett mészárlás óta erősödött a kapcsolat az Izraelben és a világ más országaiban élő zsidóság között. A véres támadásban 1200 embert gyilkoltak meg és 251 túszt ejtettek a terroristák.

„A világ zsidó közösségei és Izrael Állam közötti egyszintenciális kapcsolat az elmúlt évben megerősödött. Példátlan támogatásnak vagyunk tanúi, ami erőt és reményt ad nekünk a folytatáshoz” – mondta Almog.

„A ránk kényszerített nehéz háború, valamint a zsidók küzdelme a világban az erősödő antiszemitizmus ellen kiemeli a Szochnut közös sorsát és küldetését, hogy élő híd legyen a globális zsidóság és Izrael között, hogy otthon adjon a világ összes zsidójának, tartozzon bármely irányzathoz vagy felekezethez” – tette hozzá.

Izrael, az Egyesült Államok, Franciaország és Kanada után a tíz legnagyobb zsidó lakosságú ország az Egyesült Királyság (313.000), Argentína (170.000), Németország (125.000), Oroszország (123.000), Ausztrália (117.000), Brazília (90.300), Dél-Afrika (49.500), Magyarország (45.000), Mexikó (41.000) és Hollandia (35.000).

Az ügynökség közlése szerint a statisztikák azon alapulnak, hogy az érintettek magukat zsidónak vallják és/vagy legalább egy zsidó szülővel rendelkeznek, és nem tartoznak más valláshoz.

IZRAELI

Első szentély korabeli kőpecsétet fedeztek fel Jeruzsálemben

Az Izraeli Régiségi Hatóság (IAA) szerint az első szentély időszakából származó ritka kőpecsétet fedeztek fel a Davidson Régészeti Kertben.

A pecsétet valószínűleg talizmánként és dokumentumok lepecsételésére használták. A műtárgyon egy szárnyas alak, esetleg egy király profilja látható, amelyen a következő felirat olvasható: *Jeho'ázár, Hosájáhu fia.*

Az IAA ásatási igazgatói, dr. Juval Báruch és Návot Rom a pecsétet „az ókori Jeruzsálemben valaha felfedezett egyik legszebb leletnek” minősítették.

A pecsét rajzolata azt sugallja, hogy egy helyi júdeai kézműves készítette Hosájáhu kérésére, aki magas pozíciót töltött be a júdeai királyságban. Halála után fia, Jeho'ázár örökölte a pecsétet, és hozzáadta a nevüket. (ynet)

Ne nézzenek minket bolondnak: ellenségeinknek semmi közük a vallási értékekhez

– A radikális iszlám teljes tévúton jár, és a hívőknek fel kell szólalniuk ellene a világ minden táján. A gyilkos Hamász terroristái politikusként és államférfiúknak öltöznek, és a világot sajnos megbolondítják ezek a címek és tisztségek. Holott valójában az egyetlen céljuk a zsidó állam eltüntetése a térképről – írja Moshe Taragin a Jerusalem Post hasábjain megjelent véleménycikkében.

Néhány héttel ezelőtt *Ismail Haníjé*, a hírhedt vérszomjas gyilkost, egy könyörtelen terrorista banda vezetőjét eltávolították a föld színéről. Aljas gyilkos volt, aki több ezer ártatlan izraeli civil haláláért felelt. A világ sokkal jobb hely lett nélküle.

Meglepő módon egyes médiumok a Hamász tisztviselőjeként emlegették, máskor a palesztin nép érdekeit képviselő államférfinak titulálták. Az igaz,

Húsz tüntetők, akik Haníje halála után Jemenben tartottak palesztin-párti tüntetést
Fotó: Reuters/Kaled Abdullah/File Photo

hogy végül is volt ő a gázai kormány miniszterelnöke, a Hamász politikai főnöke és Politikai Irodájának alelnöke. De ezek borzalmas eufemizmusok.

Haníje szörnyeteg volt, aki személyesen felelős több ezer ártatlan civil ellen elkövetett terrortámadásért. Nem volt más, csak egy gyilkos gengszter, függetlenül attól, hogy a média milyen grandiózus címekkel illette.

A Hamász, ez a gyilkos terrorista csoport beszívargott a gázai polgári élet és államigazgatás minden területére. Ez lehetővé tette, hogy politikusként és államférfiúknak öltözzenek, holott valójában az egyetlen céljuk a zsidó állam eltüntetése a térképről. Sajnos a világot megbolondítják ezek a címek és tisztségek.

Egyszerre dühítő és szánalmas, hogy a világ elfogadja a gázai „egészségügyi minisztérium” jelentéseit. A világ megbízná azoknak a barbároknak a jelentéseiben, akik gyilkolnak, holttesteket csonkítanak meg, pajzsként használnak nők és gyerekek mögé bújniak?

Az „egészségügyi minisztérium” megnevezés megtévesztő, továbbá teljesen indokolatlan hitelességet tulajdonít egy aljas propagandagépezetnek. Ugyanígy Haníje is felvehetett bármilyen címet, hogy elfedje valódi, elfajzott gyilkos természetét. Ne hagyjuk magunkat megtéveszteni ezekkel a címekkel és hivatali tisztségekkel. (...)

Nem Haníje és a többi Hamász-tisztviselő az egyedüli csalók. A fundamentalista muszlim sejkék és legfelsőbb uralkodók úgy tesznek, mintha vallási vezetők lennének.

Vallásos ruhába öltöznek, vallásosként imádkoznak és Isten nevében beszélnek. De a radikális iszlám olyannyira eltorzította az istenképet, olyan radikálisan kiforgatta az alapvető vallási értékeket, hogy ezeket az embereket nem szabad vallásosnak tekinteni.

Nem egy másik vallással állunk háborúban. Nem hívőkkel állunk háborúban, akik összezavarják az alapvető vallási szempontokat. (...) Az iszlám fundamentalizmus meghamisította az irtalmas Isten képét, és egy haragvó, gyilkos isten eltorzított képét állította a helyébe, aki ártatlanok szenvedésében leli örömét, aki vérre, halálra vágyik. Lerombolták Ábrahám örökségét.

SZÍNES

Oltáshoz tűzszünet

A Palesztin Hatóság (PH) egészségügyi minisztériuma kidolgozta a gázai gyerekek gyermekbénulás elleni beoltásának tervét, amelynek megvalósításához azonban – szerinte – elengedhetetlen a tűzszünet.

A rámalláhi egészségügyi minisztérium közleményben ismertette a Gázai övezet gyermekeinek immunizálási tervét, benne az oltóközpontok felkészítését és a vakcinát beadó egészségügyi képzését. Az oltási kampányhoz tűzszünetre van szükség – hangsúlyozták.

A PH közleménye szerint a minisztérium az övezetben élő gyermekek legalább 95 százalékát, a 10 éven aluliak esetében 100 százalékát akarja védőoltásban részesíteni. Ennek elérése érdekében felszólította a nemzetközi közösséget, hogy avatkozzon be a tűzszünet kikényszerítése érdekében.

Sikerült előteremteniük 1,6 millió adagot, amely elegendő több mint 640 ezer csecsemő és gyermek számára. Az oltási kampányt együttműködésben végzik az ENSZ palesztin segélyszervezetével, a UNRWA-val, az Egészségügyi Világszervezettel, a UNICEF-fel és más, a Gázai övezetben működő egészségügyi szervezetekkel.

A járványos gyermekbénulást okozó poliovírus nyáron fedezték fel a Hán-Júniszban és Dir el-Balahban vett szennyvízmintákban.

Mint ismeretes, Gázában a vízellátás és a csatornázás terén is kétségbeesítő a helyzet – miután az övezetet uraló Hamász a víz- és csatornahálózat fejlesztésére szánt vezetékéből is rakétákat barkácsolt. (MTI)

Kétezer éve a föld alatt

Az izraeli Modinban (ahonnan az ókori Hasmóneus-dinasztia származott) tekintheti meg a nagyközönség azt az ezüstkincset, amelyet pár éve találtak a város mellett. A ritka érmegyűjtemény a késő hellenisztikus korból származik, i. e. 135 és 126 között vert ezüstsékeket és félsékeket tartalmaz két király, VII. Antiokhosz és II. Démétriosz arcképével.

A lelet elképesztő bizonyíték arra, hogy több mint kétezer éve valaki a hónapokig spórolt pénzt elásta, majd – számunkra ismeretlen okból – elhagyta a házat abban a reményben, hogy egyszer még visszatérhet

és kiáshatja a kincset. Sajnos nem volt szerencséje, így a gyűjtemény több mint kétezer évig hevert a föld alatt, míg egy építkezés során rátaláltak.

Ábrahám Tendler, az Izraeli Ókortudományi Hatóság ásatási igazgatója elmondta, hogy az ezüstpénzeket kívül számos bronzérmét is találtak, ezeket is a Hasmóneus-dinasztia alatt verték, Júda, Jónátán és Matatiás neve szerepel rajta ezzel a megnevezéssel: „Főpap és a Zsidók Tanácsának vezetője”.

A területen lefolytatott ásatás során az derült ki, hogy az ott élők a Bár Kochba-felkelésre készülve, hatalmas kövekkel erősítették meg az egyik házsor külső falait, így egyfajta erődítményt hoztak létre. A régészek sziklába vésett rejtékutakat is találtak, amelyek ciszternákat, tárolókat és alagutakat kötöttek össze. Felfedeztek egy mikvét is, ami mellett egy mély rejtékelyet találtak.

(Forrás: Israel Antiquities Authority /Facebook)

Harmincezer ember alijázott Izraelbe október 7-e óta

A Cionista Világszervezet (World Zionist Organization) frissen közzétett adatai szerint közel 30 ezer új olé érkezett Izraelbe az október 7-i mészárlás óta.

A bevándorlási hullám összefüggésben van a Hamász elleni gázai háborúval és a globális antiszemitizmus terjedésével, beleértve Észak-Amerikát is.

A háború akkor kezdődött, amikor a Hamász terroristái beszívargottak Dél-Izraelbe, ahol 1200 embert lemészároltak és további 250 embert elraboltak.

Október 7-én nem Izrael Állama, hanem a zsidó nép ellen indítottak háborút – mondta Yaakov Hagoel, a világszervezet elnöke, aki nemrégiben üdvözölte a francia bevándorlók legújabb csoportját, amikor megérkeztek a Ben Gurion nemzetközi repülőtérre. Ma a világ számos országában nehéz zsidóknak lenni, úgy az iskolákban, mint a munkahelyeken és az imaházakban – mondta.

Hagoel megjegyezte, hogy Izraelben a mészárlást követően nagyon megnövekedett az alijázók száma, ami – mint mondta – azt mutatja, a világ zsidósága felismerte, hogy Izrael nem csupán menedék, hanem a remény és a hit hazája.

Egy közelmúltban készült jelentés szerint 355 százalékkal nőtt a Franciaországból alijázni készülő száma az előző év azonos időszakához képest. Az Egyesült Államokban 62 százalékkal, míg Kanadában 87 százalékkal emelkedett az Izraelben letelepedni szándékozók száma. (European Jewish Press)

Izrael a világ negyedik mesterségesintelligencia-erőforrása

Izrael megerősítette korábbi státuszát és továbbra is a mesterséges intelligencia (MI) egyik vezető erőforrása a világon, emellett a negyedik helyen áll a mesterséges intelligencia fejlesztésében egy friss tanulmány szerint.

Az országot a mesterséges intelligencia világában az MI-tehetségek páratlan koncentrációja emeli az élmezőnybe. A tanulmány feltárja, hogy Izrael büszkélkedhet a legmagasabb arányban mesterségesintelligencia-specialistákkal: a teljes munkaerő 1,13 százaléka foglalkozik valamilyen módon MI-vel – írja az israel21c.

Az izraeli MI ökoszisztémáját tovább erősíti a virágzó startup-szféra. A jelentés szerint 442 mesterségesintelligencia-vállalkozást alapítottak, ami jól mutatja az ország képességeit ezen a területen.

Izrael csak 2023-ban 1,52 milliárd dollárt fordított a mesterséges intelligencia fejlesztésére, ezzel is bizonyítva elkötelezettségét amellett, hogy továbbra is élen járjon ebben az átalakuló technológiában.

A kormány számára nyilvánvaló, hogy fenn kell tartani a versenyelőnyt, ezért az Izraeli Innovációs Hatóság (IIA) 10 millió sékel (körülbelül 2,7 millió dollár) értékű pályázatot írt ki, hogy külföldi mesterségesintelligencia-szakértőket vonzzon az országba.

Ennek a stratégiai lépésnek az a célja, hogy kielégítse a mesterségesintelligencia-specialisták iránti növekvő keresletet, különösen a gépi tanulás terén a különböző ágazatokban.

A kígyó a Tórában és a judaizmusban

Az Édenkertben élő Kígyó története Mózes első könyvéből alapvetően befolyásolta a zsidó-keresztény hagyományban erről az állatról kialakult képet. Valójában a Kígyó több volt, mint egy okos állat lábakkal. Egy intelligens, emberhez hasonló lény képét festi elénk a Talmud (Szánhedrin 59b), akinek a feladata, hogy bűnre csábítsa Ádámot és Évát.

Mielőtt az első emberpár evett a Tudás fájáról, nem volt hajlamuk a bűnre, tehát a gonoszság az emberi pszichén kívül létezett. A tiszta és ártatlannak teremtett emberiségnek szüksége volt egy külső tényezőre, hogy találkozzon a bűn jelenségével. Itt lépett be a Kígyó, aki a Sátánt vagy a gonosz hajlamot testesítette meg, ahogyan azt a Zohár (Bóresit 35b) is elmagyarázza. A Zohár szerint a Kígyó valójában az ember gonosz hajlama – annak fizikai megtestesítője.

Hogyan kapcsolódik a teremtéstörténetben található Kígyó a mai kígyókhoz? Tulajdonképpen a kígyók a történetbeli állapot „büntetett” változatai, mivel láb nélküli lények (az 1Mózes 3:14 szerint: „hasadon jár”), az emberek pedig természetes ellenszenvet táplálnak irántuk: „És gyűlöletet helyezek... a te magod és az ő magva közé” (3:15). A kígyók egészben nyelik le az ételüket, anélkül, hogy megtapasztalnák az evés örömeit, mivel a Tórában további átkot is olvashatunk róluk: „port egyél életed minden napján”.

A mai kígyók esetében már más a helyzet. Az Örökkévaló büntetése volt az is, hogy közönséges hullóvé formálta a Kígyót, és immár nem az az intelligens, ravasz lény volt, aki egykoron. Ma a természetes szük-

ségelei és ösztönei vezérlik, akár csak a többi állatot.

Felmerül a kérdés, hogy akkor bölcsseink miért viszonyultak továbbra is negatívan a kígyókhoz. A Talmud szerint a kígyó akkor is megharap (egy embert vagy más állatot), ha esze ágában sincs elfogyasztani (Táanit 8a). Talán mégis megmaradt némi öröklött rosszindulat bennük?

Jól példázta azt, mennyire tekintette a Talmud veszélyes és fenyegető állatnak őket, hogy hábr sabbátok tilta van az élőlények megölése, a kígyóvadászatot időnként még a szombati napon is engedélyezték (lásd Talmud, Sabbát 121b, Sulchán Áruch O.C. 116:7,10).

Érdekes módon a Talmud a kígyóknak egy pozitívabb szimbolikáját is elénk tárja. Arról olvashatunk benne, hogy az álmokban látott kígyó jó szerencsét és táplálékot jelent (Bráhot 57a).

A Tóra egyik legérdekesebb kígyóval kapcsolatos epizódja a rézkígyó története a 4Mózes 21:4–9-ben, amikor Mózes a moábiták felé tartó

úton mérges kígyók között vezetni azt a zsidó népet. Mózes azt az utasítást kapja, hogy készítsen egy rézkígyót, és azt helyezze fel egy póznára. Akik ránéztek, meggyógyultak.

Ez az epizód paradoxonnak tűnik, különösen ha figyelembe vesszük a faragott szobrok és képmások tilalmát, sőt Mózes maga kezdi a zsidó nép tanítását, hogy elpusztítja az aranyborjút. Ez a látszólagos ellentmondás fontos lelki tanulsággal szolgál. A kegyképek akkor tiltottak, ha díszítjük és imadjuk őket. A rézkígyó esetében a lecke az volt, hogy fel kell ismerni, a kovácsolt képek erőtlenekek; az erő és a gyógyulás csak Istentől származhat. Bölcsseink a Talmudban (Ros Hásáná 29a) ezt a pontot a zsidó történelem egy másik epizódjának összefüggésében tárgyalták, amikor a zsidó nép az amalekitákkal harcolt. Abban a csatában Mózes egy dombon ült, és „valahányszor Mózes felemelte a kezét, Izrael győzött, és valahányszor leeresztette a kezét, Amalek győzött” (2Mózes 17:11). Bölcsseink elmagyarázzák, hogy Mózes keze nem varázspálca vagy talizmán volt. Az ég felé mutatott, így emlékeztetve a zsidókat, hogy isteni segítségére támaszkodjanak. A bölcssek (Talmud, Ros Hásáná 29a) ezt a következőképpen fogalmazzák meg: „Vajon Mózes keze indította a háborút, amikor felemelte, vagy megtört, amikor leeresztette? Inkább addig, amíg a zsidó nép felfelé fordította a tekintetét, és alávetette a szívét mennyei Atyjának, addig győzedelmeskedett, de ha nem, akkor elbukott.”

Bölcsseink úgy magyarázzák, hogy hasonlóképpen a rézkígyót is egy „magas póznára” helyezték, így a zsidó nép szívét Isten felé irányíthatta. „A kígyó öl, vagy a kígyó életet ad? Inkább addig, amíg Izrael felfelé tekintett, és szívét mennyei Atyjának rendelte alá, addig meggyógyult.”

Ez a lelki lecke arra emlékeztet bennünket, hogy imádságunkat mindig közvetlenül az Örökkévalóhoz kell intéznünk, és nem szabad elkövetnünk azt a hibát, hogy közvetítőkhöz fordulunk. A nép Mózeset tisztelte, de nem imádta. Mózes, aki „rendkívül alázatos” volt (4Mózes 12:3), csak azt kívánta, hogy a zsidó nép megtanulja tőle, hogy imáit egyedül Istenhez irányítsa.

Hűségünk téves irányítása sok ember számára jelentett buktatót. Egyesek a napot, a csillagokat és a fákat imádták, míg mások az emberi lényeket, akiket ők hús-vér Istennek tekintettek.

Látható tehát, milyen sokféle árnyalata van a zsidó hagyományban a kígyó értelmezésének. Szerepe a Tórában és szimbolikája a judaizmusban nagyon szövevényes. Az édeni intelligens és csábító teremtménytől kezdve a mai veszélyes, de ösztönök által vezérelt kígyóig ez az állat jelentésként széles spektrumát képviseli. Emlékeztet bennünket az emberi bűn eredetére, a gonosz hajlamokkal való örökös küzdelemre, és annak fontosságára, hogy szívünket az Örökkévaló felé irányítsuk.

Zucker-Kertész Lilla

Béke és igazság

„Láttál-e már két asszonyt, két rabbit, akik ösztönösen szerették egymást?” (Pes. Rab. 14/7) Történetek sora szól rabbik viszályáról, amiből kiderül, hogy a „szeresd felebarátodat, mint tenmagadat” (III.M. 19/18) parancsot a rabbik nem igazán vették magukra, ha „rabbitestvérekről” volt szó! Rossz előérzete lehetett egykor Eliezer ben Hirkanosz rabbinak is, amikor imát szerkesztett: „Bár lenne akaratom szerint, Örökkévaló, atyáink Istene, hogy senki ne jöjjön gyűlölni szívében, és bennem se legyen gyűlölet mások iránt. Ne irigykedjenek rám, és én se irigykedjek másokra. Ments ki rossz ösztönömtől, adj szerénységet és alázatot szívemben.” Eliezer Hirkanosz rabbi talán társaira gondolhatott. Imája azonban nem talált meghallgatásra. Rövidesen magán érezhette rabbitársai irigységét és gyűlöletét. Kiközösítették, és emiatt Eliezer Hirkanosz elkeseredésében rövidesen meghalt. (Bráhot 13b)

A rimanowi Menachem Mendel rabbi mesélte: Egykor a lizenszki Elimelech rabbi tanházában tanultam az aptai Jehosúa Hesel rabbiával. Erős volt kettőnk barátsága. Mint a kardhüvely, olyan szűk helyen megférünk egymással. Miután rabbik lettünk, nincs oly tágas hely, hol meg tudnánk maradni békecségekben.

És valóban! Kezdetben testvéri érzést tápláltak egymás iránt, barátságukat semmi nem homályosíthatta el. Am amint hírnevük nőtt, híveik között – a Tóra igazságára hivatkozva – ölré menő viszály támadt, és ez megpecsételte kettőjük kapcsolatát.

Történt egyszer, hogy egyazon időben mindketten Lizenszki városában tartózkodtak. Amikor a tanházban találkoztak, a rimanowi rabbi kezét nyújtott az aptai rabbi felé: Barátom! Jó hírem van számodra: azt beszélnek, hogy embereink békét kötnek egymással. Jehosúa Hesel rabbi arca elvörösödött. Mit beszélsz! Tán a Sátánnak sikerült kitörölnie az igazságot, hogy hamisság urálja a világot? Menachem Mendel rabbi elkomorodott: Mire gondolsz? Gondold csak meg – folytatta Jehosúa Hesel rabbi –, ez áll: „...mondta Isten: alkossunk embert...” (I.M. 1/26) Mit tettek erre az angyalok? Táborokra szakadtak. Az ember meg sem lett megteremtve, amikor a Szeretet angyala mondta: Hallelujah! Ember által szeretet lesz a földön! Az Igazság angyala cáfolta: Milyen szeretet az, ha az ember csalásra képes? A Béke angyala emelte fel erre hangját: Majd az igazság békét fog teremteni! Az Igazság angyala cáfolta: Jaj ne! Mi az ember? Viszályok szítója! Ekkor Isten megragadta az Igazság angyalát, és a földre vetette, hogy ne zavarja az ember teremtésében!

Jehosúa Hesel rabbi kicsit elgondolkodott, majd folytatta: Érted, Menachem Mendel, Rimanow rabbi? Isten mondta: „Adok nektek pásztorokat szívem szerint, és legeltetnek tudással és belátással!” (Jer. 3/15) Ezek mi vagyunk! Mi, császárabbik, Isten küldöttei! „És vezetek vakokat, ösvényeken járatom őket, melyeket nem ismernek, tesztek sötétséget előttük világossággá...” (Jes. 42/16) Mi mindannyian az igazságot keressük! A próféta mondja: „A jámborok útja egyenesség, az igaznak ösvényét egyengeted.” (Jes. 26/7) Amikor Isten az Igazság angyalát a földre vetette, a Béke angyala megértette, hogy igazság és béke nem fér meg egymással! Mi mindketten a Tóra árnyékában a magunk igazát keressük! Az én igazam nem önmagában, hanem attól igaz, hogy az én igazam. Ragaszkodom igazamhoz, amint te a tiedhez! Ugyanakkor igazam nem azonos a tieddel! Emiatt az igazság görbül, a béke hiányt szenved! Ez áll: „Ami görbe, nem bír egyenessé válni, és a hiányt nem lehet számontartani.” (Koh. 1/15) A köztünk levő béke látszat csupán. Az az igazság, hogy mi, rabbik, önmagunkat gyakran a hős Mordechájának képzeljük, és ebben nem is lenne semmi baj. A baj az, és ezért nem is tudunk megbékélni egymással, hogy másban hajlamosak vagyunk a gonosz Hámánt látni! (Misna Megilla 16/2)

Aki érti, megérti.

Szerdóczy J. Ervin főrabbi

Százéves zsinagóga

Réges-régen, száz évvel ezelőtt történt, ahogyan Ember Mária fogalmaz Herman Lipót rajzaihoz írt könyvében¹: „...abban a már soha vissza nem térő régi vidéki zsidó életben...” 1924. szeptember 18-án, amikor a zsidó naptár szerint 5684. elul hó 19-ét írtak, Rosenwasser Adolf, a Nyíregyházi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség elnöke örömteli hírt jelentett be a tagságnak, miszerint a Baumhorn Lipót által tervezett zsinagógájuk előző évben megkezdett építése olyan ütemben haladt, hogy az őszi ünnepeket már ott tarthatják meg. Az építkezéshez le kellett bontani a közönség ideiglenes imaházát, ezért kiemelkedő fontossággal bírt, hogy a nagyünnepre elfoglalhassák az új épületet – olvasható Somos Péter cikkében a *zsima.hu*-n.

A város műszaki tanácsosa „ideiglenes jelleggel javasolta az engedély megadását az ünnepek idejére. A templom avatására a zsidó újév előestéjén került sor.”² Ettől kezdve rendszeresen használták a zsinagógát, bár a hivatalos átadás csak évekkel később, 1932-ben volt. Meg kell jegyezni, hogy az építkezéshez szükséges anyagiak folyamatos biztosításához a tagok jelentős adományokkal járultak hozzá.

1880-ban már állt Nyíregyházán a saját elemi iskolával is rendelkező status quo ante hitközségi zsinagógája, amely a háborúban máig tisztázatlan körülmények között kiégett. Három évvel korábban döntötte el a város zsidóságának többsége, hogy a status quo irányzathoz csatlakozik, akkor különült el tőlük a kis létszámú ortodox közösség. Az utóbbiak első rabbija Jichák Ejzik Friedmann volt. 1895-től Wieder Salamon követte, akit Auschwitzban gyilkoltak meg. A hitközség elnökének 1928-ban Németi Sándort választották. Őt 44-ben a gyűjtőtáborban úgy megkínózták, hogy a deportálásra bevonatolt sorstársai között behalt sebeibe.

Az 1944. április 7-én kiadott 6163/1944. sz. BM rendelet kiegészítő

ideiglenes kórházak létrehozására adott utasítást a gettók és a gyűjtőtáborok betegeinek ellátására Nyíregyházán, Ungváron, Munkácsán és Máramaroszigeten. A nyíregyházi gettókorház április 28-tól kezdve 35 napon át működött. Az ortodox zsinagógában néhány padsort eltávolítottak, ott helyezték el a súlyos betegeket. Állapota szerint Bernstein Béla, a status quo hitközség főrabbija is oda került volna, de számára az egyik irodahelyiségben biztosították helyet. A pincében üzemeltették a konyhát, a mikvében zuhanyzókat szereltek fel, a vágóházban végezték a tetvetlenítést. A fertőző betegeket a közeli Keszteny köz 2. szám alatti épületben különítették el.³

Hogy hányan éltek túl a holokausztot az 1944-es összeírás szerinti összesen 4516 tagból⁴, pontosan nem lehet tudni. 46 februárjában 1550 zsidó lakos élt a városban; ez a szám magában foglalja az időközben a környékbeli településekről beköltözött személyeket is, másrészt voltak, akik elhagyták a várost vagy az országot. A háború után a két hitközség egyesült és az épületben maradt zsinagógát használna működött tovább. Idővel a neve már nem tükrözte a valóságot, mivel több más vidéki városhoz hasonlóan az ortodoxok innen is külföldre vagy Budapestre költöztek, ahol biztosíthatták maguknak a vallás gyakorlásához szükséges körülményeket. Ma legfeljebb vendégként lehet ortodox zsidóknak látni, olykor az egykori nyíregyháziak leszármazottait, akiket még érdekel „a már soha vissza nem térő régi vidéki zsidó élet” mára alaposan megváltozott helyszíne.

¹ Jár-ke, mint zsidóban a fájdalom. Budapest, 1988.

² Riczu Zoltán: Zsidó épületek és emlékek Nyíregyházán. 1992. p. 82.

³ Kühner Éva: A nyíregyházi gettó egészségügy és az ideiglenes zsidó kórház. Comm. de Hist. Artis Med., 2016.

⁴ 1944. áprilisában a status quo hitközség 2462, az ortodox 2054 tagot tartott nyilván.

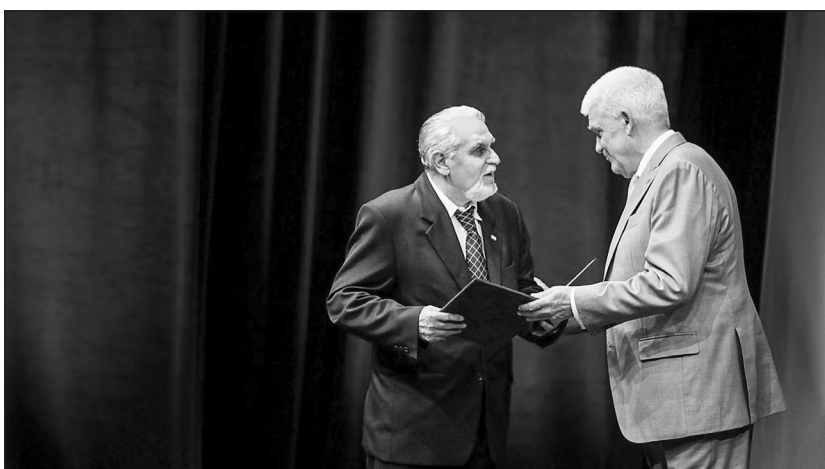
Rangos díjat kapott Berman Dávid, a szolnoki hitközség elnöke

Rangos elismeréssel díjazták a szolnoki városnapi gálán Berman Dávidot – számolt be erről a SZOLJON. A hitközség elnöke a Szolnokért Emlékérem arany fokozatát vehette át.

Az Aba-Novák Agóra Kulturális Központban tartották a városnapi gálát, melyen az önkormányzat rangos elismeréseit adták át. Az ünnepségen Szolnokért Emlékérem arany fokozata díjat kapott Berman Dávid.

Berman Dávid 1946. augusztus 6-án született Ukrajnában, a kárpátaljai beregszászi járásban, Nagyszőlősen. Ott végezte el az általános iskolai tanulmányait, majd Lembergben tanult tovább, ahol 1966-ban fotó-fényképész szakon fejezte be a Nyomdaipari Technikumot.

1972-ben települt Magyarországra. 1973-ban Szolnokon kezdett dolgozni a Fényképész Szövetkezetenél fotósként, műteremvezetőként, majd 1978-tól a Kilián György Repülő Műszaki Főiskolán tevékenykedett fényképészként és

A díjat Szalay Ferenc polgármestertől vehette át. Fotó: Nagy Balazs

operatorként. 1989 és 1994 között az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetemen tanult, liturgia és történelem szakon szerezte meg diplomáját.

1989 óta a szolnoki hitközség választott elnöke, és – mint a gálán elhangzott – szívvel-lélekkel dolgozik a helyi közösség szolgálatában.

A könyv népének megismertetése érdekében folytatott elkötelezett tevékenységének köszönhető, hogy a Tisza Mozi épületében ma is működik a „kis zsinagóga”, a Mártírok Temploma, amely a szolnoki és környékbeli izraelita családok szöveges és tárgyi relikviáiból összeállt, folyamatosan bővülő tárlattal állít emléket a zsidó múltnak.

A Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége szívből gratulál a neves kitüntetéshez, mázál tov!

(A cikk és a kép forrása: SZOLJON – Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei hírportál)

Vendégjáték a Nemzetiben

A Holokauszt 80 emlékévként alkalomból látható a Kazán István Kamaraszínház „Auschwitzi Napló” című monodramája és az Ávinu Trió „A túlélés dallamai” című emlékműsora november 18-án 18 órától a Kaszás Attila Teremben. A belépő felnőtteknek 3000 Ft, diákoknak és nyugdíjasoknak 1500 Ft. Jegyek vásárolhatók a helyszínen vagy a jegy.hu oldalon.

Az „Auschwitzi Napló” egyedülálló holokauszt-monodráma, amely ironikus narratívában mutatja be a rémségeket, az iparilag létrehozott emberirtási gépezetet, azokat a szörnyűségeket, amelyek emlékét mementóként kötelességünk fenntartani és a fiatal generációkkal megismertetni. Ezért tartjuk fontosnak az ifjúság reális tájékoztatását, nevelését az elmúlt évszázad világégerséről.

Prológus

„Az mondják rólam, én csak egy holokausztíró vagyok. Csak Auschwitzról tudok naplót írni. Pedig az életről írtam, arról az életről, ami nekem és nemzedékemnek jutott. Ebben a világban nem volt helyük a másként gondolkodóknak, a cigányoknak, a jobboldaliaknak, a baloldaliaknak, a betegeknek, a nőknek és a gyerekeknek, vagyis a gyengéknek, no és persze a zsidóknak. Fiatal voltam, s mint oly sokan, kerestem a tudást, az emberséget, a szerelmet, de mindent elvettek tőlem, előbb a náci, majd a kommunisták. Most már magam sem

Bár micva

A Révész és a Vámos család a Frankel Leó úti zsinagógában gyűlt össze, hogy az istentisztelet alatt, a lejárat végén meghallgassa a háftára felolvasását Joel közreműködésével. Az ifjú a bár micvájára alaposan felkészülve, tökéletesen olvasta fel a szövegeket, az áldásokat. A fiatal ember felnőtté avatásában Nóg-rádi Gergely, a zsinagóga főkantora és dr. Verő Tamás főrabbi működött közre. Az ünnepség teljességét Vámos Tamás elmaradt bár micvájának pótlása tette még különlegesebbé. A résztvevők megdöbölték cukorkával a felnőtté avatottakat. Az ima befejezése után bőséges kidus vette kezdetét az emeleti klubhelyiségben. Kívánunk szép és boldog életet az ünnepeltnek! Mázál tov!

tudom, hogy Platónnak igaza volt-e! Nem tudom, hogy van-e olyan hely a földön, ahol a hozzám hasonló élhetnek, de ha létezik, akkor biztosan nem e világon van. Most, hogy utam végéhez érkeztem, nem hagyok

magam után semmit, csak egy auschwitz naplót. De ez a napló mindent elmond arról a világról, amelyben élnem kellett, s amelyről az utánam jövők remélem, csak olvasni fognak!”

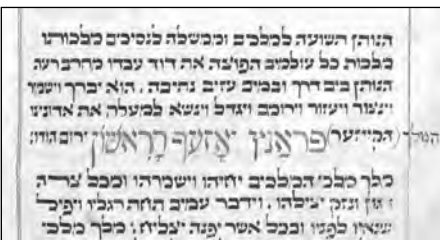
Ima Ferenc Józsefért

A szarvasi pinkász

1830. augusztus 18-án született Ferenc József. Ebből az alkalomból az 1844-ben alapított szarvasi hitközség pinkászát mutatjuk be könyvtárunk kéziratgyűjteményéből, amelyben megtalálható az uralkodóért mondandó ima héberül és németül, benne Ferenc József neve kalligrafikus betűkkel feltüntetve. Külön érdekesség, hogy az eredeti héber szövegben Ferenc József titulusaként a *Kaiser*, vagyis császár szó szerepel, és később kézzel javították ezt a margón a héber *meleh*, vagyis király szóra.

A *pinkász* a zsidó hitközségek jegyzőkönyvének héber neve. Ez a héber, jiddis és német nyelven írott könyvecske tartalmaz részeket a szombati liturgiából, ezek között van az uralkodóért mondandó ima is, és tartalmazza a hitközség halotti bejegyzéseit is. A könyv még a kiegyezés előtt készült, 1865-től vannak benne halotti bejegyzések. Ezután folyamatos használatban volt évtizedeken át, valószínűleg a kiegyezés után javították az uralkodó titulusát.

Ferenc József megítélése egyébként a hazai zsidóság körében kifejezetten pozitív volt. Külön a magyar zsidóság felé tett gesztusa volt az 1848/49-es szabadságharc után beszedett hadisarc visszaszolgáltatása iskolaalap formájában, ebből a pénzalapból jöhetett létre 1877-ben intézményünk elődje, az Országos Rabbiképző Intézet. (Forrás: or-zse.hu)

Programajánlat

November

Spinoza Színház

(1074 Budapest, Dob u. 15.)

- November 2. (szombat) 19 óra: A zsidó kutya – monodráma
 November 3. (vasárnap) 15 óra: A zsidó kutya – monodráma
 November 4. (hétfő) 19 óra: Karmester varázspálcával – film
 November 5. (kedd) 19 óra: Albina – A nő a Nobel-díj mögött – monodráma
 November 6. (szerda) 19 óra: A zsidó kutya – monodráma
 November 9. (szombat) 19 óra: A három jiddise mame – zenés játék
 November 10. (vasárnap) 19 óra: Én, Zsa Zsa – monodráma
 November 13. (szerda) 19 óra: Gábor György: Talmud, Tóra... – előadás
 November 14. (csütörtök) 19 óra: L'arte del Tango – koncert
 November 16. (szombat) 19 óra: Írd újra, Shakespeare! – monodráma
 November 18. (hétfő) 19 óra: Én, Zsa Zsa – monodráma
 November 21. (csütörtök) 19 óra: Friderika és barátai – koncert
 November 23. (szombat) 19 óra: Mózes és Jézus Pesten – politikai kabaré
 November 27. (szerda) 19 óra: Én, Zsa Zsa – monodráma

Generációk Klubja

(1067 Bp., Hunyadi tér 3., félemelet)

- A programok 15 órakor kezdődnek.
 November 4.: Deák Gábort üdvözölhetjük.
 November 11.: A zongoránál Fúzy Gábor.
 November 18.: Kacsvinszky Barbara a vendégünk.
 November 25.: Spánn Gábor író, újságíró érkezik hozzánk.

Budai Micve Klub
 (II. Frankel Leó út 49.)

- November 10. (vasárnap) 17.00 óra: Fischer Iván-portré. Filmvetítés és beszélgetés Surányi András rendezővel. Beszélgetőtársa: Sükösd Anikó. A film operatőre Surányi Ádám. Belépő ára: 1000 Ft.
 November 23. (szombat) 19.00 óra: Jordán Adél színművész a klub vendége. Beszélgetés közben, után énekelni is fog. Beszélgetőtársa: Bóta Gábor újságíró. Zongorakísérő: Wagner-Puskás Péter. Belépő ára: 1000 Ft.
 November 30. (szombat) 19.00 óra: Horvát János televíziós személyiség, több könyv szerzője, egyetemi tanár, egykori kubai nagykövet a vendégünk. Beszélgetőtársa: Bóta Gábor újságíró. Belépő ára: 1000 Ft.
 Allandó program: csütörtökönként 18.00 órától Frankel Baráti Kör. Csevegés, társasjáték, kártya, sakk.

APRÓ- HIRDETÉS

Műfogsorrögzítés minimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdental.hu és www.mini-implantatum.hu

Egyéni és társas vállalkozások könnyebben boldogulhatnak, ha van megfelelő jövőkéjük. Ennek összeállításában tudok segíteni rendkívüli vezetői tapasztalatokkal. Az első be-

szélgetés ingyenes. www.hotan.hu, honig@t-online.hu

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő–szerda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Szociális alapítvány keres megbízható munkatársakat havonta összesen pár órát igénylő feladatokhoz, díjazás nélkül. 06-1-321-3497, esti órákban.

Gyűjtő venne saját részére bélyeggyűjteményt, postai képes levelezőlapot. 06-20-522-5690, 06-1-322-8439.

Keresés

Az Arolsen Archives és a Magyar Vöröskereszt Keresőszolgálat (1051 Budapest, Arany János u. 31.) a nácizmus áldozatai hozzátartozóinak szeretné visszajuttatni az áldozatoktól hátramaradt értéktárgyakat.

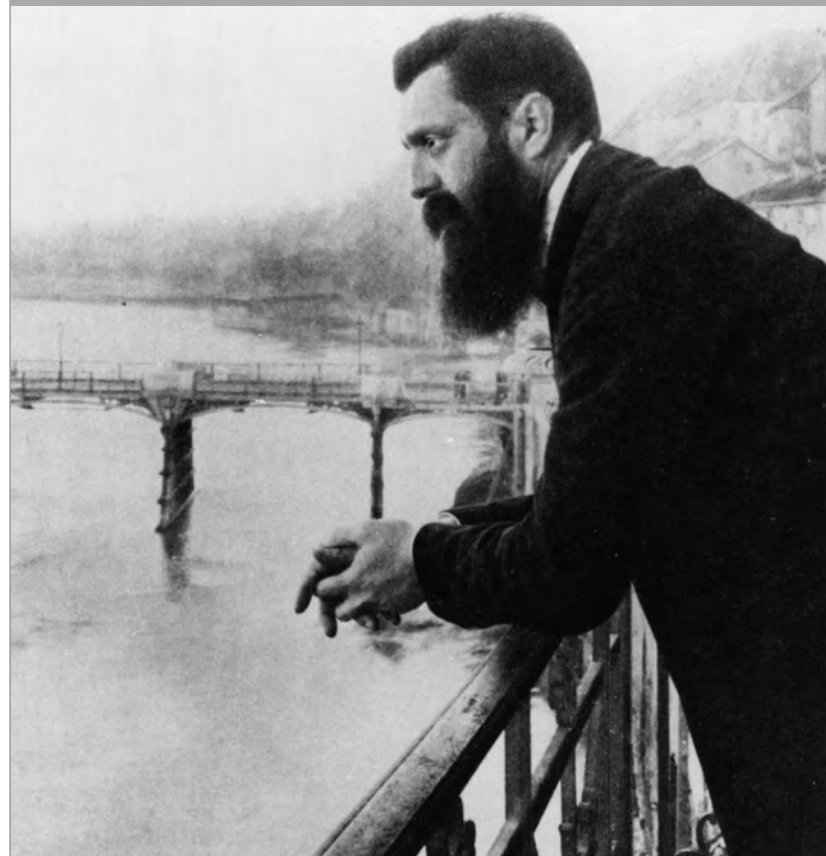
Az áldozatok, akiknek a hozzátartozóit keressük:
KERTÉSZ Sándor; született: 1897. november 25., Budapest; nemzetiség: magyar; apja neve: Kohn Izsák; anyja neve: Neumán Léni Ida; felesége neve: Politzer Ilona; házasságkötés: Budapest, 1923; fogság helye: Neuengamme; foglaltszám: 65150

Hátramaradt tárgy: 1 db zsebóra, 1 db cigarettatárca
 Magyar Vöröskereszt hivatkozási száma: HUN-000944
SCHWARZ Dániel; született: 1901. április 7., Budapest; elhunyt: 1945. március 17., Bréma; nemzetiség: magyar; szülei: József és Hermína; testvérei: Géza Schwarz (született: 1906. 03. 23., elhunyt: 1943. 01. 22.), Aranka Schwarz (született: 1899), Katalin Schwarz (született: 1897); fogság helye: Neuengamme; foglaltszám: 65217
 Hátramaradt tárgy: 1 db zsebóra
 Magyar Vöröskereszt hivatkozási száma: HUN-033298

NAPTÁR

November 8., péntek	Chesván 7.	Gyertyagyújtás: 3.58
November 9., szombat	Chesván 8.	Szombat kimenetele: 5.03

Herzl Tivadar örökül hagyta nekünk....

az Ön Öröksége is hozzájárulhat e célhoz.
Keren Hyesod UIA,
 a szervezet, amely Izrael részére gyűjt adományt.

Tőlünk megtudhatja hogyan
 E-mail: eli.keidar@keren.hu
 Telefax: +972-4-6263636
 Mobil: +36-30-8487380

- Képzeld, az orvosom esővizet írt fel a gyomorpanaszomra.
 - Használ?
 - Nem váltottam ki, még a felhőben van.

ÚJ ÉLET

Kiadó: Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége
 (székhelye: 1075 Budapest, Síp utca 12.)
 Kiadásért felelős személy: dr. Kunos Péter
 Szerkesztésért felelős személy: Kardos Péter
 1075 Budapest, Síp u. 12.
 Telefon/fax: +36-1-413-5537, +36-1-322-2829
 E-mail: ujelet@mazsihisz.hu
 Főszerkesztő: Kardos Péter
 Olvasószerkesztő: Gábor Zsuzsa
 Előfizetési díjak:
 Belföldön: 1 évre 9600 Ft
 Külföldre 13.600 Ft/év
 USA és Izrael: 15.000 Ft/év
 Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.
 OTP bankszámlaszám: 11707024-22118480
 OTP SWIFT kód: (BIC) OTPVHUHB
 IBAN: HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
 Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.
 Postacsek: 11707024-22118480
 Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(1)-767-8262-es számon.
 Szedés, tördelés: WolfPress Nyomdaipari Kft.
 Nyomdai munkák: PrimeRate Kft.
 ISSN 0133-1353

Tudósítóink fesztiváli kalandozásai 2.

Idei Korcsolán-meglepetés

Mindig meglepetést hoz **Korcsolán Orsolya** a Zsidó Kulturális Fesztiválnak az őszi ünnepek köré szerveződő koncertjeire. Nem volt ez idén sem másképp, csakhogy az idei meglepetés többszörös. Az első, hogy a hegedűművész a Rumbach-zsinagógába három olyan zeneszerző műveit hozta el, akik valamilyen módon erősen, közvetlenül és áttételesen is kapcsolódtak egymáshoz. A másik, hogy most a MÁV Szimfonikusok művészeiből álló kamarazenekar adta a kíséretét, végül pedig hogy az est műsorát **Sugár Nátán** vezényelte – a fia. A rendkívül családias összképet **Sugár Gergely** egészítette ki – műsorvezetői minőségben.

Korcsolán Orsolya ezeken a koncerteken mindig eljuttassa a jom kippuri imádságot, Max Bruch Kol Nidréjét. (Amiért a keresztény zeneszerző a *bar-nainges* korban zsidógyanús lett, ezért a műveit hallgatásra ítélték...) Idén a zenekar kamarahangzása és a hegedűszó feleletése nekem azt sugallta, mintha a szólóhangszer emberi hangon nem csupán bocsánatot kérne, hanem (a zenekari tuttiikkal) az Úr feleletne neki: „Megbocsátok, bocsáss meg te is!” Persze ez csak a zeneélvező megjegyzése...

Az ezt követő Mahler-mű – V. szimfónia, Adagietto – ismertetése igazán felcsigázó volt. Ugyanis némi frivolitás szerepelt a történetben: a főszereplője Alma Schindler, (egyik) férjzett nevén Alma Mahler. Őt a zenetörténet leginkább csak hírességek partnernőjeként jegyzi, bár megemlíti, hogy tehetséges komponista volt. A gyönyörű Alma hírességeket, pontosabban különféle művészeti ágakban felbukkanó lángelméket gyűjtött – hódolói, szeretői, esetenként férji minőségben.

Az Adagietto a meglehetősen zaklatott hangulatú V. szimfónia negyedik tétele. A múlt század fordulóján a negyven fölötti férfit már *vénülőknek* tekintet-

Korcsolán Orsolya

ték (ld. Ady: Órizem a szemed), az idősedő Mahlert sokat foglalkoztatta a halál gondolata, és készülő szimfóniája is ezt a nyugtalan tépelődést öntötte zenébe. Csakhogy gyógykúrája közben megismerkedett a káprázatosan vonzó, fiatal Alma Schindlerrel. A nagyjából apjakorú Mahler belehabarodott, és elvette feleségül – azzal a megszorítással, hogy többé nem komponálhat... Mindenesetre nagy veszteség, hogy csupán néhány dalciklusát ismerhetjük, melyeket csak Mahler halála után mertek kiadni.

Ez az önállóan sokat játszott szimfóniarészlet szerelmi vallomás Almához – tele életörömmel, még talán azt is mondanám: játékosággal. (Sugár Gergely elmesélte: fiát, Nátánt kérdezte, vajon hogy tudott egy idős férfi ilyen fiatalos zenét írni, mire Nátán: hát, egy 21 éves nőhöz írta...)

Érdekes utánakeresni az interneten, és – esetleg más előadó felvételén – meghallgatni. A hegedűk éneklő szólója: mintha Mahler virágokat hintene a körülrajongott nő lába elé.

Leonard Bernstein Szerenádja koronázta meg az estet. Ritkán játszott darab, habár a komponista élete legjobban sikerült művének nevezte. Ihletadója Platón műve, a Szimposzion (magyar fordításban: A lakoma), amikor is a klasszikus görög filozófia nagyjai jönnek össze, és az étkezést követő borfogasztási versengés során kifejtik nézeteiket a szerelemről. A zenedarab néhány évvel a legendás West Side Story (WSS) előtt készült el, és pont 70 évvel ezelőtt mutatták be Bernstein vezényletével, Isaac Stern szólójával és az Izraeli Filharmonikus Zenekar kíséretével.

De az előtörténethez tartozik az is, hogy Bernstein nagy Mahler-rajongó volt (kapcsolódás #1), öt éves gyerekként járt először zsinagógában (ahol három évvel később már énekelt) és zenetanára olyan kántortól tanult, aki a Rumbach-zsinagógához kötődött (kapcsolódás #2-3) – szóval a klasszikus kézfogas-lánc olvasható ki ebből is. (Az érdeklődőknek ajánlom Juhász Előd Bernstein-story című könyvét.)

Bernsteinnek ebben a nagyon huszadik századi és esszenciálisan amerikai zenéjében megannyi idézet hangzik fel nemcsak kortársaitól (Stravinsky, Prokofjev), de a kor jazzklubjainak atmoszférájából és tánczenéjéből is, melyek a már készülő WSS-ban lelnek majd igazi otthonra. És jelzésszerűen beleépül a zeneszerző öntudatosan vállalt zsidósága is. Ugyanis a darab nyitánya a sófár által fújt hangokkal indul.

Magát a Szerenádöt hallva meg lehet érteni, ha sokan ódzkodtak a pódiumra vitelétől. Hatalmas feladat mind a szólólista, mind a zenekar számára. Paganini hegedűversenyét tessék megszorozni kettővel, de még jobb, ha hárommal. Nagyon huszadik századi hangzása, mindazokkal a bravúros hangszer-technikai effektusokkal, amikkel a zeneszerző (Beethovent követve) azt gondolja vagy mondja: „Mit törődöm én azzal, mire képes a hegedűs...” Zeneszgyilkos műnek tűnik, és végletekig feszíti az előadók – szólólista és zenekar – talentumát. Ugyanakkor elképesztő, felemelő, varázslatos! Első ismerkedésként is lenyűgöző előadás Korcsolán Orsolyáé, de érdemes többször meghallgatni, hogy teljes gazdagságában tudjuk élvezni a zeneművet. Méltán lett vastapsos est, klasszikus koncerteken ritkábban hallható, dicső hujjogatóssal.

A telt házas nézősereg ráadást is kiprovokált. Korcsolán megkönnyeztetően szólaltatta meg a Schindler listája (John Williams) vissza-visszatérő híres témáját.

És most a karmesterről. A még csak 18 éves Sugár Nátán vezénylése szokatlan és lenyűgöző élmény. Először is pálcá nélkül vezényel (merem az ifjút tekintetben Barbara Hanniganhez hasonlítani, aki azért nem használ pálcát, mert épp elég kifejező a keze), és egész testének mozgulataival szinte eltáncolja a dirigens utasításokat (ebben meg Gustavo Dudamelre emlékeztem).

Már így is érződik a *Numen adest* (költői fordítva: Eleven láng van jelen). Még sokszor szeretném őt is viszontlátni a legnagyobb zenekarok élén.

Bedő J. István

Klezmerész-koncert

A fesztivál utolsó napján került sor az ismert és elismert Klezmerész együttes előadására. Helyet-teret a Frankel Leó úti zsinagóga adott.

A 2004-ben alakult csapat első nyilvános fellépése 2005 februárjában, a Micve Klub meghívására történt. Azóta megszámlálhatatlan helyen adtak bizonyosságot tudásukról, leggyakrabban a Hegedűs Gyula utcai és a Frankel-zsinagógában, a Mazsike közössége előtt, valamint Újpesten.

Az őket hallgatók ismerik a zene, a zsidó zene iránti alázatukat, felkészültségüket, óriási repertoárjukat, s azt az életérzést, melyet őket hallgatva mindenki magával visz. Így érthető és természetes, hogy ezen az estén is megtelt a zsinagóga a klezmer szerelmeseivel.

A nézőtér elcsendesedett **Verő Tamás** főrabbi megnyitói gondolatai során.

„Az 5784-es zsinagógi év utolsó hónapjának közepén tartunk, elul hónap 15-e van. Ebben a hónapban sófár fújunk minden reggel (sábbát kivételével), ezzel a hanggal a lelkiismeret vizsgálódására hangoljuk magunkat, hogy tiszta lélekkel tudjuk elkezdni az új hónappal az 5785-ös esztendő. Elul hónap neye egy rövidítést is magában rejt. Ani ledodi, vedodi li. En kedvesemért, kedvesem értem. Ezek a szavak a Sir hásirimben, az Énekek éneke című szerelmes költeményben található, amely az Örökkévaló és a zsidó nép közötti viszonyt írja le csodálatosan. Minden eseménykor, amikor különleges pillanatokra hívjuk fel a figyelmet, azt látjuk, hogy a hang, a zeneiség az, ami még finomabbá, még kecsesebbé varázsolja a hangulatot, és felkészít bennünket valamire. A sófár megfújásával most egy olyan koncertet vezetek fel, amelyben a zenekar és az itt megjelentek egy új évrre, új életre találnak. Kívánom mindenkinek, hogy a csoda tartson ki a zsinagógi új év minden napjára!”

A zsinagóga főrabbiának gondolatait követően **dr. Nógrádi Péter**, a Mazsihisz alelnöke köszöntötte a megjelenteket, hangsúlyozva a klezmer örömet kifejező játékát. Feltette a kérdést, szabad-e, lehet-e olyan időszakban ezt érezni, amikor Izraelben háború dúl, Gázában még mindig szörnyű helyzetben fogva tartott túszok várják kiszabadításukat.

Igen, felelte. Hozzon csodálatos kikapcsolódást a Klezmerész koncertje!

A zenekar bevonult, s kezdetét vette egy tényleg fantasztikus este.

Ez alkalommal két sztárvendéget is hívott az együttes. **Janicsák Veca** aktív évei 2007-re vezethető vissza. Ti-

Többet klezmerÉSSZEL, mint erővel

zenőt évesen a Csillag születik fesztiválon ért el nagy sikert, a 2010-es X-Faktorban a műsor legjobb hangja címet kapta. Ez csak a kezdet volt. Azóta díjak, díjak és rengeteg fellépés. A Madách Imre-díjas **Nógrádi Gergely** a Frankel Leó úti zsinagóga főkántora, operaénekes, újságíró és író, több mint félszáz kötete látott napvilágot.

A Klezmerészek két ráadásal húsz számot adtak elő. Így sem könnyen engedte a közönség távozásukat.

Csak néhányat említek: *Chiribim, chiribom, Shpil zhe mir a lidele, Cigani ljubját, Smá Jiszráél* és a *Tréfli – Garai Péter* előadásában (írta és zenéjét szerezte Fúzy Gábor, a bázongoristák doyenje).

A Klezmerész vezetője bemutatta a zenekar tagjait: **Klein Judit, Török Judit** énekesek, **Zala Judit** – hegedű, **Illés Mihály** – klarinét, **Matyi-Bokolosz Dénes** – gitár, **Moharos Kati** – basszgitár, **Garai Péter** ének, dobok.

Klein Judit előadásában felcsendült az *Audio*, Török Judit a *Lule, lule* dalt énekelte. Nógrádi Gergely és Klein Judit előadta – Larissza Hrotko emlékére, aki a zsinagóga kivételes intellektusú, oszlopos tagjaként néhány napja távozott közülünk – az *Erev sel sosanim* című dalt, majd ezt követte az *Anatevka*.

Janicsák Veca a *Sáalom áléchemet* és a *Rumánia, Rumánia* dalokat interpretálta, a *Szombati ima*, valamint a *Hajnal, alkony* számokat Nógrádi Gergelylyel közösen énekelte.

A finálé a *Halleluja* volt, amit a főkántor a nézők között sétálva tett még varázslatosabbá.

A két ráadásunk az *Ále brider* és a *Hává nágilá* lett, melyet „vonatozó nézők és egy masiniszta” alkotott.

El ne felejtsen a közönség és a zene közti harmóniát, az együtt éneklést és a szinte minden előadott szám utáni ütemes vastapsot.

Szép volt, Klezmerész!

-gáljuli-

Láthatatlan szépség

Tompos Kátya emlékére

Milyen keveset tudunk Tompos Kátyáról – legalábbis ez volt az első benyomásom az emlékére szervezett és az emlékéit idéző koncerten a Hegedűs-zsinagógában. **Hrutka Róbert**, Kátya szinte kizárólagos zeneszerzője írta, szervezte, hozta össze, természetesen a műsorban azokkal a dalokkal, melyeket Kátyának (néha vele együtt) írt és énekelt.

És a kérdés az egész koncert alatt nem hagyott nyugodni. Nagyon kellett figyelni a szövegekre, hiszen a neki írt dalok egy fiatal nő gondolatait hozták elő, mind tele volt élettel, élni vágyással, érzellemmel – ugyanakkor bizonytalansággal is. A dalszövegek szerzője – ellentétben a költővel – általában nem magáról ír, nem a saját értelemvilágát veti papírra (ő, de idejéremült kifejezést használok...), hanem valamire ráérez. De most, hogy elvesztettük ezt a szikrázóan tehetséges színésznőt, ezt a nagyon jó embert, a szövegek más fénytörésben tűnnek föl.

Nagyon egyszerű megfogalmazások beszélnek vágyakról, kétségekről. Sok mindenről. Ma már egy sor interjúban, emlékezésben került elő, hogy Kátya rengeteg vastapsos siker után készült

elhagyni a pályát, és csak énekelni vágyott. Hosszú ideje tartó közös munka és mély barátság kötötte Hrutka Róberthez, akivel nagyon egy hullámhosszon voltak. A kitudó és sokoldalú zeneszerző-énekes és a zenekar biztos támasza volt a koncertjein is.

Ez a mostani koncert pedig nélküle szólt. Hrutka dalának címe – *Láthatatlan szépség* – kétszeresen is őt idézte. Nem egészen a tervezett program szerint történt minden: Falusi Mariann, aki Kátya legtöbb számát énekelte volna, lebetegedett, át kellett rendezni a sorokat. A másik szólólista, **Für Anikó** mellé előjött **Schmidt Vera** (az egykori megasztáros), aki eredetileg csak vokálózott volna.

Für Anikót már sokszor hallhattuk nagyon szubjektív, a világ dolgaira reflektáló, érzelemgazdag dalokat énekelni (Hrutkával négy albuma is készült), most Kátya dalainak egy részét ő szólaltatta meg. Schmidt Vera is a „Hrutka-istálló” (tessék autóversenyzői összefüggésben értelmezni!) egyik növendéke, és pompásan szerepelt szólólistaként is, adott esetben vokálósként is.

És végül valamivel részletesebben az elhangzott dalokról. A Kátya-dalok

legnagyobb részének szövegét is, zenéjét is Hrutka írta, bár nem is egy esetben nem lehet pontosan számszázalagilag, hogy Kátya mikor volt ihletadó vagy társalkotó – még ha akár csak érzelmileg. A dalok szövegírói között volt Bereményi Géza, Juhász Gyula, Szép Ernő is. Kaffka Margit nagyon személyes *A te színed előtt*-jét Für Anikó adta elő, és a fájdalmasan szép *En nem tudom mi ez, de jó nagyon* kezdetű Juhász Gyula-vers (Szerelem) dalváltozatát szintén ő. És ki ne hagyjuk: tisztelgésért még egy nagyon ideillő Cseh Tamás–Bereményi-ópusz is elhangzott: a *Csöndel* vagyosok.

Grecsó Krisztián személyesen jött saját verseit énekelni és gitáron játszani. Verskollázsát csupán halk gitár-futamok kísérték – és ha nem tévedek, **Kalmusz Felicián**, a zenekar csellistája. (A gitárt egyszer leváltotta a törpe méretű ukulelre, és jelezte, hogy esetleg megalakítja az Ukulelező Költők Társaságát, és rögtön be is lép egyedüli tagnak...)

A nosztalgikus és eléggé borongós estét áthatotta a májusban, túl fiatalon elhunyt Kátya emlékezete, voltaképpen csak az utolsó előtti *Viszlek haza* sugárzott némi derűt, hiszen ezt a dal énekelte színdarabja, harsogó vídamsággal:

Tudod itt van bent, ami velem marad

Mint a világot rejtő bűvészkalap

Ha a színpadról meglátom Istent

Hát viszem haza

Tudod itt van bent, ami velem marad

Mert itt van a színpad és itt a haza

Szívemben őrzöm

En így maradtam szabad...
Aki teheti, hallgassa Kátya lemezeit, emlékezzen rá és szeresse...

Bedő J. István

Für Anikó, Hrutka Róbert, Schmidt Vera